

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Ельвіра ЛУЗІК
« ____ » _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»

Галузь знань: 01 «Освіта / Педагогіка»

Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»

Освітньо-професійна програма «Інноваційні педагогічні технології в закладах
вищої технічної освіти»

**Тема: «Підготовка майбутнього викладача технічного університету до
формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного
транспорту»**

Виконавець: студент 527 гр. Станіслав БРОВКО

Керівник: доктор педагогічних наук, професор Лілія БАРАНОВСЬКА

Нормоконтролер: _____ Тамара МИХЕЄВА

(підпис)

КИЇВ – 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра педагогіки та психології професійної освіти
Галузь знань 01 «Освіта / Педагогіка»
Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»
ОПП «Інноваційні педагогічні технології у закладах вищої технічної освіти»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Ельвіра ЛУЗІК
«___» _____ 2021 р

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

БРОВКА СТАНІСЛАВА СЕРГІЙОВИЧА

1. Тема кваліфікаційної роботи «Підготовка майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту» затверджена наказом ректора від «04» жовтня 2021 р. №2131/ст.

2. Термін виконання роботи: з 11 жовтня 2021 до 16 грудня 2021 р.

3. Вихідні дані до роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до першого, другого та третього розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків загальним обсягом 114 сторінок, з них обсяг основного тексту 94 сторінок, список використаних джерел нараховує 50 позиції.

4. Зміст кваліфікаційної роботи: Вступ, Розділ 1. *Теоретичні засади дослідження проблеми*; Висновки до першого розділу; Розділ 2. *Методичні засади дослідження проблеми*; Висновки до другого розділу; Розділ 3. *Експериментальне дослідження інноваційної моделі підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту*; Висновки до третього розділу; Висновки; Список використаних джерел та літератури; Додатки.

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного матеріалу): 5 таблиць, 4 рисунки.

Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Опрацювання та реферування літератури з теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження	11.10.2021	
2.	Формулювання мети, завдання досліджень. Складання попереднього плану роботи. Узгодження з керівником	18.10.2021	
3.	Написання основної частини. Перше читання керівника	15.11.2021	
4.	Написання вступу, висновків.	22.11.2021	
5.	Оформлення роботи. Подання керівникові	29.11.2021	
6.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	09.12.2021	
7.	Опрацювання зауважень і виправлення недоліків	14.12.2021	
8.	Подання остаточного варіанту на кафедру	16.12.2021	
9.	Захист роботи	24.12.2021	

Дата видачі завдання: «04» жовтня 2021 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Лілія БАРАНОВСЬКА
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Станіслав БРОВКО
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Підготовка майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту»: 99 сторінок, 50 використаних джерел та літератури, 6 додатків, 4 таблиці.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх викладачів технічного університету.

Предмет – підготовка викладача технічного ЗВО до формування професійної компетентності в майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці структурно-функціональної моделі підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту.

Результати кваліфікаційної роботи свідчать про те, що підготовка майбутнього викладача технічного університету до науково-педагогічної діяльності є актуальною проблемою педагогіки вищої школи. Для формування професійної компетентності в майбутніх бакалаврів авіаційного транспорту йому необхідна ґрунтовна освіта зі створенням відповідних педагогічних умов на основі інноваційної моделі. У процесі педагогічного дослідження було проведено контактний і формувальний етапи педагогічного експерименту з удосконалення зазначеної підготовки шляхом її інноваційного методологічного, змістового та методичного забезпечення.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що обґрунтовано, розроблено, впроваджено та перевірено ефективність структурно-функціональної моделі підготовки викладачів технічного університету до формування професійної компетентності у майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту, складовими якої визначено цільовий, методологічний, змістово-процесуальний та оцінно-результативний блоки; уточнено та обґрунтовано педагогічні умови формування цієї компетентності: спрямованість майбутніх викладачів на науково-педагогічну діяльність зі студентами авіаційних спеціальностей з використанням

компетентнісного підходу; інтеграція ґрунтовних знань майбутніх викладачів з педагогіки вищої школи та відповідної технічної спеціальності; використання інноваційних освітніх технологій компетентнісної, студентоцентрованої та розвивальної орієнтованості; уведено до наукового обігу поняття *«професійна компетентність майбутнього викладача з авіаційного транспорту»*.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані для розроблення нормативної та варіативної складових освітніх програм професійної підготовки викладачів в авіаційному та інших галузевих ЗВТО; у лекціях, методиках навчання, в дослідженнях здобувачів освітніх і наукових рівнів.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ВИКЛАДАЧ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ, БАКАЛАВРИ З АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ, ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ	13
1.1. Підготовка майбутнього викладача університету до формування професійної компетентності в студентів як педагогічна проблема.....	13
1.2. Поняття та структура професійної компетентності бакалаврів з авіаційного транспорту.....	22
1.3. Методологічні підходи та принципи підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів авіаційних спеціальностей.....	31
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	36
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ	39
2.1. Педагогічні умови вдосконалення підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту.....	39
2.2. Модель інноваційної підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту.....	49
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	53
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО	56

**ВИКЛАДАЧА ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДО ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У БАКАЛАВРІВ З
АВІАЦІЙНОГО
ТРАНСПОРТУ.....**

3.1. Стан підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту..... 56

3.2. Організація та проведення формувального етапу експерименту з реалізації інноваційної моделі підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту..... 66

3.3. Аналіз результатів проведення формувального етапу експерименту..... 70

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ..... 79

ВИСНОВКИ..... 81

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 85

ДОДАТКИ..... 91

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні умови ринку праці в авіаційній сфері є досить конкурентними для будь-якого фахівця. Потрібно вміти легко адаптуватися, володіти новітніми технологіями та професійно орієнтуватися в інформаційних потоках. З огляду на зазначене, професійна діяльність педагога, який працює в цій сфері, є надзвичайно важливою, що зумовлює потребу його підготовки на засадах компетентнісного підходу, який в сучасних умовах виконує функцію обов'язкового інструмента професійної діяльності. Фах викладача належить до тих професій, де об'єктом діяльності є людина, що, в свою чергу, зумовлює необхідність залишатись не лише професіоналом, але й комунікативною особистістю.

Сфера сучасної вищої освіти зумовлює потребу у підвищенні якості професійної підготовки викладача у вітчизняних ЗВТО, адже його функція є важливою щодо екстраполяції світового та європейського досвіду з використання інноваційних людиноцентричних педагогічних технологій на Європейському просторі вищої освіти, поглиблення наукової та практичної складових підготовки фахівців у вітчизняних ЗВО. Доцільність удосконалення підготовки майбутніх фахівців обґрунтована й у Законі України «Про вищу освіту» [3].

Система вітчизняної освіти має явні проблеми з формуванням компетентних викладачів, що, насамперед, визначається відсутністю галузевого стандарту з їхньої підготовки. Натомість ЗВТО користуються тимчасовими освітніми характеристиками і програмами. Заклади вищої освіти формують навчальні плани, на їх основі – навчальне й методичне забезпечення, що певною мірою перешкоджає мобільності студентів цієї спеціальності навіть у межах вітчизняного простору вищої освіти. Не дивлячись на те, що профільні технічні або авіаційні університети пропонують можливість поглиблення мотивації студентів до роботи у відповідній сфері, існують явні недоліки щодо реалізації цієї складової.

По-перше, вимоги міжнародних, зокрема, європейських організацій щодо стандартів професійної діяльності викладача дещо суперечать системі вітчизняної

вищої освіти, схарактеризованої МОН України. По-друге, очікування суспільства щодо підготовки у ЗВТО викладачів не відповідають рівню її практичної сформованості у студентів, які оволоділи фахом викладання. По-третє, потреби ринку вимагають більш компетентних викладачів серед випускників педагогічної спеціальності, які здатні до ефективної фахової взаємодії.

Аналіз праць Л. Барановської [4], І. Драч [5], З. Єсарєва [11], Р.Вдовиченко [1] дозволив зробити уточнення дефініції поняття *компетентність* (наукове поняття, яким позначають особисту якість фахівця чи особи, що оволодіває професією в закладі вищої освіти, котра сформована сукупністю відповідних знань, умінь і досвіду їх використання на основі певних субкомпетентностей і засвідчує готовність та здатність особистості до продуктивної професійної діяльності); *професійна компетентність* – якість особистості, яка необхідна для продуктивної діяльності в певній сфері.

Актуальність проблеми підготовки викладачів авіаційної галузі, недостатній рівень її розробленості у педагогічній теорії та практиці, нагальна потреба вирішення суперечностей, наявних у системі підготовки педагогів для роботи з майбутніми фахівцями з авіаційного транспорту зумовлюють доцільність дослідження проблеми формування професійної компетентності у майбутніх викладачів авіаційної галузі і необхідність вибору теми кваліфікаційної роботи – «Підготовка майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту».

Мета дослідження – обґрунтування, розроблення та експериментальна перевірка структурно-функціональної моделі підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту.

Реалізація мети дослідження передбачає виконання таких **завдань**:

1. теоретично обґрунтувати підготовку майбутнього викладача технічного університету як педагогічну проблему; визначити структуру професійної

компетентності майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту та уточнити дефініцію цього поняття;

2. визначити методологічні підходи та принципи, на яких має базуватись результативна підготовка майбутнього викладача технічного університету;

3. уточнити педагогічні умови вдосконалення підготовки майбутніх викладачів для роботи з формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту;

4. створити, обґрунтувати та реалізувати в освітньому процесі авіаційно-технічного ЗВО експериментальну модель цієї підготовки;

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх викладачів технічного університету.

Предмет дослідження: підготовка викладача технічного ЗВО до формування професійної компетентності в майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту.

Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів наукового дослідження: теоретичних** (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація та узагальнення наукових джерел з досліджуваної проблеми, стандартів вищої освіти, стандартів професійної діяльності викладача, нормативних документів функціонування авіаційної галузі, авторефератів дисертацій) – для вивчення стану дослідженості проблеми, уточнення обсягів і змісту категоріального апарату, визначення сутності та структури професійної компетентності майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту; виокремлення критеріїв, показників для визначення рівнів її сформованості; **емпіричних:** методи збору інформації (спостереження, бесіди, анкетування, тестування, самооцінювання) – для діагностики рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх педагогів, перевірки ефективності розробленої моделі її формування; педагогічний експеримент (методи моделювання та прогнозування; case-study, дискусії) – для формування професійної компетентності викладачів для роботи з майбутніми бакалаврами з авіаційного транспорту; **математичних** – для обробки, оцінювання та доведення достовірності отриманих результатів

педагогічного експерименту, виявлення кількісної залежності між досліджуваними явищами; *графо-аналітичних* (таблиці, рисунки) – для наочної демонстрації результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. Базою експериментального дослідження був Аерокосмічний факультет, Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що: *вперше*: обґрунтовано, розроблено, впроваджено та перевірено ефективність структурно-функціональної моделі підготовки викладачів технічного університету до формування професійної компетентності у майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту, складовими якої визначено цільовий, методологічний, змістово-процесуальний та оцінно-результативний блоки; уточнено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності у майбутніх викладачів для роботи в авіаційній галузі (зорієнтованість науково-педагогічної діяльності на формування професійної компетентності у майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту; комплексність застосування загальнонаукових підходів, які оптимізують процес оволодіння фахом, у поєднанні із специфічними підходами щодо підготовки педагогів; використання найбільш доцільних для активізації професійної активності студентів форм організації навчання, засобів, методів і прийомів); *уточнено*: дефініції понять категоріального апарату з проблеми дослідження («компетентність», «професійна компетентність»); введено до наукового обігу поняття «*професійна компетентність майбутнього викладача з авіаційного транспорту*» з урахуванням національних цінностей і норм для вирішення авіаційно-фахових завдань шляхом поєднання предметного змісту професії та особистих навичок; визначено дефініцію поняття «*педагогічні умови з підготовки викладача технічного університету до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту*». Це спеціально створені обставини, що формують педагогічне середовище, в якому існує атмосфера ефективного діалогу викладача та студента, створеного на основі використання

новітніх педагогічних технологій, орієнтованого на засвоєння майбутніми викладачами змісту професійної діяльності в галузі цивільної авіації, вироблення умінь фахової взаємодії.

Обґрунтовано: структуру професійної компетентності майбутніх викладачів авіаційної галузі та визначено зміст, засоби, методи і прийоми її формування з урахуванням особливостей змісту фахової підготовки студентів до роботи в авіаційній галузі; критерії, показники для визначення рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані для розроблення нормативної та варіативної складових освітніх програм професійної підготовки викладачів в авіаційному та інших галузевих ЗВТО, у лекціях, методиках навчання, в дослідженнях здобувачів освітніх і наукових рівнів.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, 6 додатків на 9 сторінках. Загальний обсяг роботи – 99 сторінок. Основний зміст дипломного дослідження викладено на 85 сторінках. Робота містить 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

1.1. Підготовка майбутнього викладача університету до формування професійної компетентності в студентів

Освітній процес - одна з ключових категорій педагогіки вищої школи. Це внутрішньо логічно зв'язана сукупність процесів, які у своїй багатогранності й складності трансформують досвід людства, знання, цінності, надбання й особистісні якості, настановлення, риси студентів, їхню освіченість та ідейність, культуру й здібності, звички й характер [4, с. 23].

Вдосконалення професійно-педагогічного потенціалу майбутніх викладачів закладів вищої технічної освіти наразі є одним із досить перспективних напрямів. Цим, власне, і зумовлена актуальність проблеми, адже питання набуває особливого значення у зв'язку з пошуками шляхів створення професійної ідентичності.

Формування професійної компетентності викладача технологічних і технічних дисциплін розглядається нині як невід'ємна складова реформи системи вищої педагогічної освіти в цілому, основна мета якої передбачає підготовку технічно і технологічно освіченого фахівця відповідно до вимог інформаційного суспільства, формування необхідних знань, умінь і навичок технічного характеру та формування основних компонентів інформаційної культури [1, с. 3].

Сучасні авіаційні вищі навчальні заклади є потужними освітніми установами, що забезпечують ґрунтовну підготовку кваліфікованих фахівців за всіма рівнями вищої освіти (докторів наук, докторів філософії, магістрів, бакалаврів, молодших бакалаврів). Пріоритетними спеціальностями, якими оволодівають студенти у цих ВНЗ, є насамперед ті, що передбачають майбутню діяльність випускників у сфері

цивільної авіації. Відповідно, наші випускники можуть працювати пілотами, диспетчерами з управління повітряним рухом, системними інженерами, інженерами-механіками з обслуговування та ремонту повітряних суден та авіаційних двигунів; спеціалістами з авіа- та ракетобудування, з авіоніки; фахівцями з комп'ютеризованих систем управління та автоматики, із захисту інформації; з авіаційної логістики, з електротехнічних систем електроспоживання, із світлотехніки та джерел світла тощо [40, с. 2].

Розвиток професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, а також соціально значущих якостей у майбутніх педагогів технологій в умовах реально наближених до виробничих, відбувається в результаті інтеграції двох видів діяльності: навчальної та виробничої. Кожен вид окремо, ці два види діяльності сприяють досягненню різних цілей за допомогою вирішення певного спектру завдань [2, с. 8]. Інтеграція освітнього процесу і майбутньої професійної діяльності вимагає цілеспрямовано, всіма елементами освітнього процесу задавати систему переходів від навчальної до професійної діяльності [1, с. 2-3].

Будь-яка професійна діяльність є певною формою схваленого способу дії. Опанування професії розвиває нормативні способи і перетворює цей процес на індивідуальний спосіб діяльності людини. Якщо розглядати це питання з внутрішньої сторони, то можна спостерігати формування психологічної системи діяльності на основі особистих якостей суб'єкта шляхом їх реконструкції та переструктурування в залежності від цінностей та мотивів діяльності. Вихідною базою для формування психологічної системи діяльності є особливості психічного характеру, потреби, світогляд, інтереси та життєвий досвід. Саме в такому випадку на перших позиціях виступають вивчення структури діяльності викладача, визначення рівня сформованості фахових знань, умінь і навичок; виявлення умов, що визначають професійну педагогічну діяльність і виділення на основі особистих якостей компонентів загальнопедагогічної підготовки викладача ЗВТО в контексті становлення особистісно зорієнтованої парадигми освіти.

М. М. Нечаєв припускає, що в процесі професіоналізації виявляються два напрями, в яких здійснюється присвоєння професійної діяльності: у напрямі формування і розвитку професійної індивідуальності (утворення комплексу спеціальних знань, умінь і навичок) і в напрямі формування та розвитку особистості загалом, тобто долучення до соціокультурного досвіду професії і суспільства, вироблення комплексу якостей, що сприяють розвиткові професійної самосвідомості, соціальної і творчої активності. Єдність цих двох аспектів розвитку означає гармонійне поєднання особистісного й індивідуального розвитку професіонала. Для професіонала як індивіда характерне ствердження себе як фахівця, а для професіонала-особистості характерна готовність до подолання професійних стереотипів, до саморозвитку і розвитку професії [6; 7].

Становлення особистості професіоналом супроводжується зміною уявлень людини про себе не лише у фаховому напрямку, але й у більш широкому розумінні, тому можна сміливо стверджувати, що взаємозв'язок ідентичності викладача та особливостей його життєдіяльності, що проявляються в професійній компетентності, є досить складним механізмом.

Комунікативність є професійно значущою властивістю викладача вищої школи. Вихідні положення З.Ф.Єсарьової в аналізі особливостей комунікативного компонента в діяльності викладача полягали в тому, що цей компонент має загальні риси як у науковій, так і в педагогічній діяльності, що уможлиблює їхню сприятливу взаємодію. Спілкування в діяльності викладача виступає не тільки засобом наукової та педагогічної комунікації, але й умовою вдосконалення професіоналізму в діяльності і джерелом розвитку особистості викладача, а також засобом виховання студентів [8].

Різноманітність форм і методів організації процесу навчання, застосування інноваційних освітніх технологій або пошуки можливих альтернатив для передачі знань так і не змогли вплинути на фундаментальність форми організації занять. У більшості ЗВТО - це досі лекційно-семінарські формати, які залишаються базовими. Основне завдання лекції - сформувати у студентів орієнтовні основи для оволодіння

знаннями, уміннями, навичками, а також залишити позитивний шлейф для майбутнього ставлення до навчальної дисципліни. Відомо, що традиційна (класична) модель системи освіти університету, представляючи собою академічну систему передачі студентам чітко структурованих, універсальних елементів знань, культури та досягнень науки, була зорієнтована на підготовку перспективної, високоосвіченої та культурної людини для майбутнього суспільства. Однак, у зв'язку з поширенням засобів масової інформації, коли люди перестають здобувати своїм розумом інформацію, а стають лише її споживачами, образ університету сьогодні стає все складніше визначити та спрогнозувати, бо мета прогнозування полягає не стільки у формуванні образу майбутнього університету, скільки в оцінці потенціалу університету як моделі організаційно-педагогічної системи освіти та її мобільності. Крім того, всесвітня пандемічна криза 2020 року сприяла впровадженню в життя та освітні системи багатьох країн технологічних процесів і моделей мислення, які раніше вважалися неможливими та пристосуванню до нових реалій за допомогою змін та інновацій [43, с. 2].

Необхідність лекції як важливої форми організації навчального процесу у ЗВТО зумовлена певними причинами:

- у більшості випадків лекція - це основне джерело наукової та навчальної інформації;
- викладач повідомляє найбільш актуальну та сучасну наукову інформацію;
- лектор має змогу використати результати власних спостережень і досліджень;
- викладач, найчастіше, трактуватиме поняття стисло і доступно конкретно для своєї цільової аудиторії;
- деякі факти, теорії, концепції складно обґрунтовуються в науковій літературі, тому потребують пояснення лектором;
- викладач має змогу здійснювати вплив на формування цінностей студентів, розкриває не лише наукові поняття, положення, але й світоглядні, моральні, етичні ідеї та норми.

Проведення лекцій для сучасної аудиторії студентів - це досить не просте завдання, але дотримуючись певних вимог, можна досягти високих результатів. Головним принципом викладача повинно бути створення психологічно комфортної атмосфери взаємодії зі студентами, певної атмосфери співпраці та спільного міркування. А всі рамки, типу науковість та інформативність викладання або важливість дидактичних матеріалів, проявляться згодом, коли контакт зі студентом вже буде міцним та зваженим. Викладач, звичайно, повинен дотримуватись логічності, послідовності, систематичності, але паралельно не забувати подавати інформацію доступно, чітко, зрозуміло, а також включати у зміст лекцій актуальні соціальні та моральні проблеми.

Водночас звернемось до законодавчої бази з вищої освіти, до Закону України «Про вищу освіту». Статтею 5 «Категорії учасників освітнього процесу» передбачено, що учасниками освітнього процесу у закладах вищої освіти є:

- наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники;
- здобувачі вищої освіти та інші особи, які навчаються у ЗВО;
- фахівці-практики, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-професійних програмах;
- інші працівники ЗВО.

До освітнього процесу можуть залучатися роботодавці.

Стаття 53 «Науково-педагогічні, педагогічні та наукові працівники ЗВО» засвідчує наступне.

- Науково-педагогічні працівники - це особи, які за основним місцем роботи у ЗВО провадять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність.
- Педагогічні працівники - це особи, які за основним місцем роботи у ЗВО провадять навчальну, методичну та організаційну діяльність.
- Наукові працівники - це особи, які за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно здійснюють

наукову, науково-технічну або науково-організаційну діяльність та мають відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання.

- Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність науково-педагогічних працівників ЗВО регулюється законодавством про наукову і науково-технічну та інноваційну діяльність [3].

Структуру та зміст професійної компетентності викладача закладу вищої освіти досліджували Т. Б. Бугайчук, О. І. Гура, Б. М. Коржумбаєва, В. Ф. Шаріпов, В. Ю. Стрельников, І. К. Ярмола та ін. Більшість дослідників вважають, що професійна компетентність набувається у процесі підготовки, підвищення кваліфікації або самоосвіти викладачів ЗВО. У працях Н.В. Кузьміної [18] зміст професійно-педагогічної діяльності складається із структурних (мета, зміст, засоби, об'єкти та суб'єкти діяльності) та функціональних компонентів (рефлексія, проектування, конструювання, організація та комунікація), що відповідає гностичній, проектувальній, конструктивній, організаційній та комунікативній функціям. На думку зарубіжних учених, професійно-педагогічна компетентність вчителя, викладача - це його якісна, інтегративна, професійно-особистісна характеристика, що охоплює сукупність соціально-психологічних, методологічних, інтеркультурологічних знань, умінь і навичок, а також когнітивна та креативна підготовленість, творче мислення, готовність іти на ризик та брати на себе відповідальність, усвідомлене позитивне ставлення до обраної професійної діяльності, вміння передбачати результати цієї діяльності, критично оцінювати її наслідки, уміло володіти інноваційними навчальними технологіями в умовах сучасних тенденцій розвитку освіти [19].

До основних компонентів професійно педагогічної компетентності Н. В. Кузьміна відносить: а) спеціальну компетентність, яка включає знання та досвід діяльності в межах навчальної дисципліни, що викладається педагогом; б) методичну компетентність, що припускає володіння методами навчання та вміння застосовувати їх у навчальному процесі; в) психолого-педагогічну компетентність: знання основ педагогіки та психології, вміння будувати педагогічно доцільні

взаємини зі студентами; уміння пробуджувати та розвивати у студентів стійкий інтерес до обраної спеціальності та навчальної дисципліни, що викладається; г) диференціально-психологічну компетентність, що вимагає умінь: виявляти особистісні якості, настанови і спрямованість студентів, визначати й враховувати їхній емоційний стан; грамотно будувати взаєностосунки з керівниками, колегами, студентами; д) аутопсихологічну компетентність (рефлексії педагогічної діяльності) [18, с.90]. Отже, можемо стверджувати, що, професійна компетентність відображає готовність і здатність людини професійно виконувати наукові та педагогічні функції відповідно до прийнятих у суспільстві освітніх нормативів і стандартів.

Компетентнісно орієнтована освіта спрямована на підвищення якості навчання, системності професійної підготовки випускників, формування їхньої готовності успішно вирішувати основні завдання професійної та соціальної діяльності. Відповідно до цього необхідно одночасне перетворення змісту і форм організації освітнього процесу. Причому нові форми мають забезпечити студентам не тільки і не стільки знання, скільки виконання діяльності на їх основі протягом усього часу навчання, а зміст має складати предметну основу цієї діяльності. Внаслідок студент повинен «проживати» ситуації тут і зараз, а не готуватися до майбутньої професійної діяльності шляхом формування чергового набору умінь [5].

Місія майбутнього педагога ЗВТО - підготовка достойної генерації фахівців, які володіють професійною компетентністю у своїй галузі, мають набір необхідних фахових навичок і вмінь, є професійно мобільними, здатними постійно самовдосконалюватись. У зв'язку з цим, можна виділити декілька важливих функцій педагога:

- дидактична - полягає в тому, щоб навчити, як здобувати необхідні знання і навички самостійно і спонукає до неперервного особистісного і професійного розвитку;

- виховна, яка виявляється в організації діяльності студентів, спрямованої на усвідомлення себе як особистості, як професіонала, як патріота своєї держави, який має зробити свій внесок у її розвиток;
- розвивальна - передбачає створення сприятливих умов і поглибити мотивацію студентів щодо особистісних і професійних досягнень;
- професіоналізувальна, що виявляється в озброєнні студентів професією;
- громадсько-педагогічна, яка полягає у налагодженні контактів з роботодавцями, соціальними партнерами, залученні їх до проектування змісту та оцінювання якості професійної підготовки студентів;
- комунікативно-регулювальна - виявляється у встановленні сприятливих стосунків педагогів ЗВО із студентським колективом.

Існують певні чинники, від яких напряму залежить ефективність формування професійної компетентності майбутнього педагога ЗВТО у процесі навчально-виробничої діяльності. Це форми організації, методів її проведення і, власне, вибору базових установ. В умовах сучасного інформаційного суспільства не потрібно забувати також і про те, що задля якісного здійснення навчально-виробничої діяльності майбутнім викладачам необхідно враховувати їхні навички роботи з інноваційними системами виробництва та вміння реалізовувати свій потенціал. Основою формування компетентності є дотримання принципів організації процесу навчання, а саме: науковості, знання, системності, послідовності, гуманізму, активності, зв'язку теорії з практикою, індивідуалізації навчання, його контекст, елективність, доступність та рефлексії власного розвитку.

Важливим у формуванні професійної компетентності майбутніх викладачів ЗВТО є педагогічні умови, які дозволяють ефективно вирішувати поставлену мету з урахуванням специфіки та особливостей майбутньої професійної діяльності. Зовнішні умови мали б ефективно сприяти створенню середовища, яке забезпечує процес формування. Внутрішні повинні визначатися власним потенціалом студента. Матеріальні, у свою чергу, створювали б комфортні умови для освітньої діяльності, організовуючи предметне середовище.

На сучасному етапі розвитку системи освіти можна сміливо стверджувати, що вона не спрямована на засвоєння знань, які були традиційними раніше. Звідси виникає об'єктивна потреба суспільства в новій людині, яка здатна самостійно і відповідально приймати рішення, бути творчою, інтелектуальною, мати критичне і водночас вільне мислення. Ця людина повинна розуміти і приймати той факт, що сучасний світ у всіх його проявах є суперечливим, наповненим проблемами, які потребують кваліфікованого вирішення. У період карантину в Україні, впровадженого у зв'язку з пандемією COVID-19, у закладах вищої освіти була впроваджена дистанційна форма навчання (ДФН). Наразі позанауковий суспільний дискурс пропонує безліч аргументів на користь дистанційного навчання, серед яких переважають судження прагматичного характеру. Наприклад, те, що студент отримує можливість навчатися у будь-який час і будь-якому місці, на декількох курсах чи у декількох навчальних закладах одночасно, засвоювати матеріал у своєму темпі та в спокійній обстановці. Зазначається доступність навчальних матеріалів, висока оперативність необхідного контакту з викладачем, підсилений індивідуальний підхід [41, с.70].

Актуальність теми зумовлена тим, що кваліфіковані педагоги закладів технічної освіти наразі знаходяться у дефіциті, проте ніхто не створював умови і навчальні матеріали для підготовки таких фахівців. У контексті освітніх реформ сформувалась певна проблема щодо результативності професійної педагогічної діяльності, відповідно і критерії виміру якості праці педагога порушено. Виникли також питання про сутність і розвиток професійної компетентності, про її складники, показники вимірювання рівня її розвитку на практиці. Але, на жаль, відповідей досі не знайшлося. Сучасний етап розвитку та удосконалення вищої професійної освіти визначається як світовими тенденціями до інтеграції та мобільності людських ресурсів, так і національними проблемами підвищення якості навчання. В той же час, пріоритети розвитку інформаційних систем навчання, що орієнтовані на мобільність тих, кого навчають, реалізацію концепції навчання протягом життя, міжнародну співпрацю в галузі розвитку системи вищої професійної освіти, обумовлені пошуком шляхів, пов'язаних з побудовою

індивідуальної траєкторії навчання як чинника успішності кожного суб'єкта освітнього процесу в створеному мобільному інформаційно-освітньому середовищі (ІОС), яке забезпечувало б просторову та часову гнучкість дистанційної моделі навчання, універсальність для світових освітніх систем [44, с. 2].

1.2. Поняття та структура професійної компетентності бакалаврів з авіаційного транспорту

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про значну увагу вчених до дослідження сутності компетентності педагога та її складових. Поняття професійно-педагогічної компетентності майже всюди ототожнюється з поняттями «професійна компетентність педагога», «педагогічна компетентність», «професійна педагогічна компетентність» та визначається як змістом поняття «компетентність», так і особливостями професійної діяльності педагогів. Лише реально оцінивши ефективність функціонування освіти, навчання та виховання на рівні різних держав світу можна підібрати комплекс дієвих заходів для підвищення ефективності їх функціонування [42, с.88].

Основною метою професійної освіти, на мою думку, є створення комфортних умов для оволодіння людиною знаннями, навичками та вміннями у професійній діяльності, отримання кваліфікації, що в майбутньому допоможе успішно реалізовувати власні можливості на користь суспільства та держави. При цьому, звичайно, такий механізм впливає на самореалізацію та самоствердження особистості. Особливо гостро постає питання визначення особливостей підготовки до професійної діяльності майбутніх бакалаврів авіаційних спеціальностей, де обов'язковим є задоволення вимог суспільства щодо формування фахівців, які будуть мобільними, конкурентними та адаптованими до ринку праці. Досліджуючи розвиток професійної компетентності майбутніх педагогів ЗВТО як складової їхньої педагогічної майстерності, можна стверджувати, що згадане поняття є метою

професійної підготовки фахівців, адже воно містить вимоги щодо знань, умінь, навичок, норм і цінностей.

Поняття «професійна компетентність педагога» ілюструє особисті можливості викладача, що дозволяють йому ефективно та самостійно вирішувати педагогічні завдання, які формуються ним самим або адміністрацією закладу вищої освіти. Аби здійснювати подібну діяльність, педагог повинен знати педагогічну теорію, а також вміти застосовувати її на практиці. Отож під педагогічною компетентністю можна розуміти сукупність теоретичної та практичної готовності для здійснення професійної діяльності.

Н.В. Кузьміна розглядає професійну компетентність педагога як його поінформованість й авторитетність, як властивість особистості, що дозволяє продуктивно вирішувати навчально-виховні завдання, розраховані, у свою чергу на формування особистості іншої людини [9].

Дещо інший підхід до трактування поняття «компетентність» дає у своїх роботах М.А.Чошанов. У його визначенні говориться, що компетентність одним словом виражає значення традиційної тріади «знання, вміння, навички» і служить сполучною ланкою між її компонентами. Компетентність у широкому змісті може бути визначена як поглиблене знання предмета або освоєне вміння. «Формула компетентності, на думку М.А.Чошанова, може виглядати в такий спосіб: компетентність – мобільність знання плюс гнучкість методу плюс критичність мислення» [10].

Найбільш повне теоретичне дослідження діяльності викладача ЗВО було проведено З.Ф.Єсарьовою, яка встановила, що структура педагогічної діяльності викладача ЗВО має загальні компоненти: 1) конструктивний, 2) гностичний, 3) організаторський, 4) комунікативний. При цьому зазначається, що конструктивний компонент у діяльності викладача включає: 1) відбір наукової інформації, 2) її переробку, 3) контролювання системи знань, необхідних для проектування

наукового пошуку, передбачення й попередньої оцінки результатів дослідження [11].

Дж. Равен дотримується думки про характер психологічних залежностей. Вчений припускає, що психологічні закони – це більше закони-тенденції, ніж однозначні кількісні залежності фізичного типу. У зв'язку з цим значну увагу Равен приділяє не лише актуально виявленим компонентам компетентності, а й латентним, прихованим, віртуальним, які можуть проявлятися (і нерідко дійсно проявляються) у нових ситуаціях життєдіяльності. Дж. Равен розглядає компетентність як специфічну здатність ефективного виконання певних дій в конкретній професійній сфері [12, с. 30].

Належність людини до тієї чи іншої професії виявляється в особливостях її діяльності і способу мислення. Педагогічна професія належить до групи професій, предметом яких є інша людина. Головна її відмінність від інших професій типу «людина-людина» полягає в тому, що вона належить як до класу перетворювальних, так і до класу професій, пов'язаних з керівництвом одночасно. Маючи за мету своєї діяльності становлення і перетворення особистості, педагог покликаний керувати процесом її інтелектуального, емоційного та фізичного розвитку, формування духовного світу. Він готує своїх студентів до певної соціальної ситуації, до конкретних запитів суспільства. Маючи в якості мети розвиток особистості як синтез людської культури, викладач працює на майбутнє. У праці педагога завжди лежить гуманістичний, загальнолюдський початок. Для того, щоб керувати розвитком особистості, потрібно бути компетентним. Останнім часом поняття «компетентність», «професійна компетентність» стало використовуватися у педагогічній науці дуже часто. Поняття професійної компетентності викладача включає єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності і характеризує його професіоналізм [13].

Професійна компетентність – характеристика, яка відображає ділові та особистісні якості фахівця, рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для того, щоб

досягти мети в певному виді професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця [14, с.22].

За визначенням Є. І. Огарьова, компетентність – категорія оцінна, вона характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності, де розвиток здатностей людини дає їй можливість виконувати кваліфіковану роботу, приймати рішення у проблемних ситуаціях, планувати і вдосконалювати дії, які призводять до успішного досягнення поставлених цілей [15, с.10].

Деякі дослідники (Л. І. Анциферова, Ю. В. Варданян, І. О. Колеснікова, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, Є. І. Огарьов) розглядають професійну компетентність педагога, виділяючи психологічні, педагогічні та соціальні умови її становлення. Вони виокремлюють її як:

- сукупність професійних якостей;
- як складну одиничну систему внутрішніх психічних станів і властивостей особистості фахівця, готовність до реалізації професійної діяльності і здатності діяти;
- як здатність реалізовувати на певному рівні професійні та посадові вимоги;
- як самоосвіта у професійній сфері;
- як стійка здатність до діяльності зі “знанням справи”;
- як здатність до актуального виконання професійної діяльності [16, с. 58].

В. А. Сластьонін бачить модель професійної компетентності викладача як єдність його теоретичної і практичної готовності. Він об'єднує педагогічні уміння в чотири групи:

- уміння «переводити» зміст об'єктивного процесу виховання в конкретні педагогічні завдання;
- уміння будувати і приводити в рух логічно завершену педагогічну систему: комплексне планування освітньо-виховних завдань;

- обґрунтований відбір змісту освітнього процесу; оптимальний вибір форм, методів і засобів його організації;
- уміння виділяти і встановлювати взаємозв'язки між компонентами і факторами виховання, приводити їх в дію;
- уміння оцінювати результати педагогічної діяльності: самоаналіз і аналіз освітнього процесу і результатів діяльності викладача;
- визначення нового комплексу домінуючих педагогічних завдань [13].

Є. В. Трифонов розглядає професійну компетентність як якість, властивість або стан спеціаліста, який забезпечує разом або окремо фізичну, психічну та духовну відповідність необхідності, потреби, вимоги певної професії, зокрема педагогічної. До складових професійної компетентності дослідник відносить духовну, психічну, загальну фізичну, інтелектуальну, технологічну, соціальну [17].

Суспільне значення результатів роботи фахівця та його авторитет у конкретній галузі є надзвичайно важливим критерієм професійної компетентності. На сучасному етапі розвитку освіти професійна компетентність викладача складається з урахуванням індивідуальних характеристик його особистості, адже кожна людина по-різному пристосовується до змін та приймає рішення щодо своєї професійної діяльності самостійно. Наразі однією з головних проблем професійної діяльності викладача є невміння пристосовуватися до змін в освітній сфері, нездатність бути більш мобільним у власних вміннях, знаннях та навичках або нездатність протистояти купі несприятливих чинників, які заважатимуть продуктивно працювати. Ступивши на цю стежку, потрібно розуміти, що структура професійної компетентності викладача розкривається через його педагогічні вміння. Такими, наприклад, є педагогічне мислення, теоретичний аналіз фактів і явищ, а також індивідуальні навички.

Зрозуміло, що різні дослідники пропонують абсолютно різні класифікації професійної компетентності, але об'єднує їх два основних компоненти: певна система знань, яка визначає теоретичну готовність викладача до професійної діяльності і система умінь на навичок, які становлять його практичну готовність.

Проаналізувавши результати досліджень учених, ми можемо стверджувати, що професійна компетентність є важливим показником професійного розвитку будь-якого викладача, не дивлячись на те, що сучасна система освіти висуває занадто високі вимоги до нього. Саме тому дане поняття не залишається сталим надовго, його доповнюють і роблять більш суттєвим та об'ємним. Воно потребує постійного розвитку та оновлення аби іти в ногу з часом.

Проблема нашого дослідження вимагає здійснення аналізу особливостей професійної підготовки бакалаврів з авіаційного транспорту. Ознайомлення з освітньо-професійною програмою за спеціальністю «Авіаційний транспорт», дає підстави стверджувати, що її орієнтація базується на загальновідомих інженерних результатах і практики у системі технічної експлуатації та ремонту повітряних суден, у рамках яких можлива подальша професійна кар'єра і подальше навчання у даній галузі. ОПП передбачає вивчення теоретичних основ і сучасних технологій побудови та експлуатації сучасних повітряних суден, професійну та практичну підготовку у сфері технічного обслуговування та ремонту повітряних суден та авіадвигунів. Випускники мають бути підготовлені до роботи за національним класифікатором України «Технічні фахівці в галузі фізичних наук та техніки».

Відповідно до Розділу 6 ОПП, бакалаври з авіаційного транспорту випускаються фахівцями, які мають певні інтегральні компетентності, а саме: здатні розв'язувати спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає наявність знань та застосування певних теорій і практичних методів відповідної науки. Щодо загальних компетентностей – обсяг їх переліку є значним: здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу; здатність до навчання та самонавчання; здатність до застосування умінь та навичок на практиці; вільне усне та письмове володіння українською та здатність спілкуватись і читати іноземною мовою; міжособистісні навички та вміння; здатність розв'язувати поставлені задачі та приймати відповідні рішення; здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; здатність працювати як індивідуально, так і в команді.

Фахові компетентності в ОПП також обґрунтовані досить широко. Відповідно до них, майбутній фахівець з авіаційного транспорту знає технічні характеристики, конструктивні особливості, застосовує правила експлуатації та ремонту повітряних суден і авіадвигунів конкретного типу; здатний використовувати та впроваджувати нові технології у процесі експлуатації парку повітряних суден та авіадвигунів з урахуванням особливостей виконуваних завдань та умов експлуатації; здатний оформляти отримані робочі результати у вигляді презентацій, науково-технічних звітів, статей і доповідей на науково-технічних конференціях; вміє аргументувати вибір методів розв'язування спеціалізованих задач, критично оцінювати отримані результати та захищати прийняте рішення; здатен застосовувати знання законодавства та державних стандартів України; вміє організувати роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці; використовує отримані знання й фактичні навички щодо експлуатації, обслуговування та ремонту повітряного судна, його систем та авіадвигунів; вміє застосовувати сучасні експериментальні методи для оцінки якості матеріалів в лабораторних умовах; знає види та властивості авіаційно-паливо-мастильних матеріалів, виконує аеродромний контроль та заправку повітряних суден; має здатність виконувати контроль стану та роботоздатність агрегатів, систем повітряного судна в цілому; здатний усувати основні відмови агрегатів та систем повітряного судна та авіадвигунів за своєю спеціальністю; знає матеріали та їхні властивості, які використовуються при будівництві повітряних суден та авіадвигунів; встановлює фізичні, фізико-хімічні та механічні процеси, які відбуваються в машинах у процесі їх експлуатації і, на цій основі, з урахуванням ступеня освіченості, обізнаності та досвіду роботи виконавців, здатний формулювати безпосередньо для кожного з них відповідну задачу тощо.

Програмні результати навчання, які гарантують науково-педагогічні працівники, що забезпечують ОПП за кваліфікацією та сама технічна база університету, наступні: знати професійно орієнтовані дисципліни спеціальності; мати знання та навички щодо проведення експериментів, збору даних та первинної

обробки отриманих результатів; мати знання із новітніх технологій в галузі проектування, виготовлення, експлуатації та відновлення авіаційної техніки; знати та розуміти вплив технічних рішень в суспільному, економічному, соціальному та екологічному контексті; вміти застосовувати знання для розв'язування задач з експлуатації на ремонті повітряних суден і авіадвигунів, характерних для спеціальності; вміти застосовувати знання технічних характеристик, конструктивних особливостей, призначення і правил у процесі експлуатації повітряних суден і авіадвигунів; вміти здійснювати пошук інформації в різних джерелах для розв'язання практичних задач функціонування парку повітряних суден; вміти ефективно працювати як індивідуально, так і у складі команди; вміти поєднувати теорію і практику, а також приймати рішення для вирішення завдань спеціальності з урахуванням загальнолюдських цінностей, суспільних, державних та виробничих інтересів; вміти виконувати експериментальні дослідження за професійною тематикою; вміти оцінювати отримані результати та аргументовано захищати прийняті рішення; вміти спілкуватись, включаючи усну та письмову комунікацію українською мовою та однією з іноземних мов; мати здатність адаптуватись до нових ситуацій, обґрунтовувати, приймати та реалізовувати у межах компетенції рішення; усвідомлювати необхідність навчання впродовж усього життя з метою поглиблення набутих та здобуття нових фахових знань, удосконалення креативного мислення; відповідно ставиться до виконуваної роботи та досягати поставленої мети з дотриманням вимог професійної етики; вміти застосовувати знання та розуміння щодо опанування практичними навичками організації ТО та безпечного виконання типових робіт з технічного обслуговування та визначення технічного стану виробів авіаційної техніки [20].

Аналіз освітньо-професійної програми спеціальності «Авіаційний транспорт» (ОС «Бакалавр») був проведений з метою виявлення особливостей підготовки студентів із цієї спеціальності. Знаючи професійно орієнтовані дисципліни даної спеціальності та маючи знання і навички з новітніх технологій в галузі проектування, виготовлення, експлуатації та відновлення авіаційної техніки,

бакалаври спеціальності «Авіаційний транспорт» можуть працювати фахівцями служби технічної підтримки, авіатехніками, інженерами з планування ТО та обслуговування повітряних суден, інженерами-конструкторами електричних систем та авіаційних двигунів, авіаційними електромонтажерами, електромеханіками авіації тощо.

Базові характеристики діяльності фахівця в контексті значення професійної компетентності в авіаційній сфері мають досить широкий діапазон. Вони вимагають спеціальної підготовки викладача технічного університету з урахуванням методології освітнього процесу. У процесі його організації потрібно застосовувати досвід дослідницької, управлінської, інноваційної, творчої та фахової діяльності.

Отже, до структури професійної компетентності бакалаврів авіаційного транспорту належать інтегральні, загальні та спеціальні компетентності, найважливішими з яких є: здатність застосовувати знання та досвід діяльності в межах спеціальності, володіння методами навчання та вміння застосовувати їх у навчальному процесі. Викладачеві, який працюватиме з бакалаврами цієї спеціальності, необхідно орієнтуватись на зазначені компетентності, тобто, у нього самого вони мають бути сформованими. Крім того, йому необхідні знання основ педагогіки та психології для майстерної побудови педагогічно доцільних відносин з колективом та студентами, він має бути здатним до постійного розвитку за обраною спеціальністю, готовим до оволодіння інноваційних освітніх технологій згідно з попитом і за необхідністю. Саме тому підготовка викладача технічного університету є складним інтегральним цілеспрямованим процесом, у якому, крім зазначеної сукупності компетентностей, мають бути сформовані психолого-педагогічна, методологічна, методична, лідерська та інші компетентності. Ідеальним був би цей процес, якби майбутній викладач авіаційних спеціальностей мав ще й базову технічну освіту. Загалом, освітньо-професійна взаємодія є системою психологічної взаємодії викладача і студентів, зорганізована за допомогою комунікативних засобів. Педагог є активатором цього процесу, організовує його та управляє ним. Особливості педагогічного спілкування полягають у його багатогранності та

поліфункціональності. Воно забезпечує обмін інформацією і співпереживання (комунікативний аспект спілкування); пізнання особистості і самоствердження (перцептивний аспект спілкування); продуктивну організацію взаємодії (інтерація) [46, с. 8].

1.3. Методологічні підходи та принципи підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів авіаційних спеціальностей

Успішним вважається освітній процес з професійної підготовки студентів ЗВТО, коли він є ґрунтовно забезпечений методологією. Методологічні категорії є підґрунтям для розуміння процесуальних і сутнісних категорій, саме цим зумовлена доцільність їх дефінітивного аналізу [4, с. 7]. Видами цієї категорії понятійно-категоріального апарату педагогіки вищої школи є: педагогічна теорія, педагогічна концепція, педагогічна закономірність та педагогічний принцип. Проаналізуємо ці поняття. Так, педагогічна теорія - система науково-педагогічних знань, яка описує й пояснює елементи реальної педагогічної діяльності у ЗВО. Її складовими є педагогічні ідеї, педагогічні поняття, педагогічні концепції, педагогічні закономірності та педагогічні принципи. Теорія узагальнює їх в окремих явищах. На основі теорії будують методику навчально-виховного процесу у ЗВО. Звернемось до педагогічної концепції – це система критичних поглядів на реальну дійсність ЗВО та відповідного пошуку й пропозиції нових конструктивних ідей. Педагогічна концепція має підкріплюватися дослідженнями та емпіричними даними. З нею тісно пов'язана педагогічна ідея - новий напрям думки, твердження або розгорнута модель, що відображають ті чи інші стосунки, відношення зв'язки діяльності ЗВО. Набуваючи самостійного характеру, ідеї можуть об'єднуватись у педагогічні концепції, частково доповнюючи педагогічну теорію.

Для розуміння нашої проблеми важливим є аналіз педагогічної закономірності. Це об'єктивно повторювана послідовність явищ [4, с. 7-8].

З огляду на особливості досліджуваного об'єкта професійної діяльності, функцій фахівця з обслуговування повітряних суден та авіадвигунів, ми вважаємо, що освітній процес з їхньої підготовки буде більш результативним поки використовуються конкретні методологічні підходи. Зупинимось на характеристиці найбільш значущих для фахової підготовки викладача і для майбутнього авіаційного фахівця. *Особистісно зорієнтований підхід* до навчання, виховання, освіти студентів певною мірою ґрунтується на методологічних принципах західної гуманістичної психології: самоцінності особистості, глибокої поваги та емпатії до неї, врахування її індивідуальності. Такий підхід відповідає меті навчання, виховання, освіти - формування особистих цінностей. Адже саме вони здатні виконувати функцію вищого критерію для орієнтування індивіда у світі, опори для особистісного самовизначення. За такого підходу, педагог і студент працюють і єдиному емоційно-чуттєвому діапазоні, що запобігає психічному напруженню як результату переживання небезпеки від неделікатного вторгнення викладача в життя та світ студента; забезпечується можливість самостійно приймати рішення і відповідати за їх наслідки. Ця вимога впливає із психологічної закономірності, за якою особи, привчені лише спостерігати та слухати, стають соціально пасивними, виявляються безпорадними перед оточенням. І. Д. Бех розрізняє методологічні принципи, на яких базуються виховні, навчальні, освітні особистісно зорієнтовані технології: принцип цілеспрямованого створення емоційно збагачених виховних ситуацій; принцип особистісно розвивального спілкування; принцип використання співпереживання як психологічного механізму виховання особистості; принцип систематичного аналізу вихователем (педагогом) власних та сторонніх вчинків [4, с. 30].

Компетентнісний підхід виявляється у спрямованості педагогічного процесу у ЗВО на формування компетентного фахівця, здатного якісно та продуктивно діяти у певній професійній галузі. Компетентність - це інтегративна якість особистості майбутнього фахівця, сформована на основі його знань, умінь, навичок, особистісних моральних якостей та цінностей, здібностей та досвіду діяльності. Компетентність складається з окремих субкомпетентностей (інтегрований результат

опанування змісту вищої освіти, що виявляється в готовності студента використовувати отримані знання, уміння та навички, способи діяльності у конкретних ситуаціях - життєвих і професійних - для розв'язання теоретичних і практичних завдань).

Контекстний підхід полягає в здійсненні навчального процесу в контексті майбутньої професійної діяльності за допомогою включення у форми і методи навчальної діяльності студентів реальних зв'язків і стосунків, вирішення конкретних професійних завдань.

Виявлення принципів організації освітнього процесу у ЗВТО дозволило сформуванню системи основних вимог до професійної підготовки студентів та щодо ефективного вирішення проблеми всебічного розвитку особистості майбутнього фахівця.

Важливим також є *системний підхід* - напрям у спеціальній методології науки, завданням якого є розробка методів дослідження й конструювання складних за організацією об'єктів як систем. У педагогіці системний підхід спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх у єдину теоретичну картину. Наприклад, як систему можна розглядати будь-яку пізнавальну діяльність, а її складовими є сам суб'єкт пізнання (особистість), процес пізнання, продукт пізнання, мета пізнання. Системний підхід - це розгляд відносно самостійних компонентів педагогічного процесу, виховного, навчального, освітнього, взятих не ізольовано, а у взаємозв'язках, з іншими у системі; виявлення інтегративних системних властивостей і характеристик, відсутні в окремо взятих компонентах, що становлять систему.

Діяльнісний підхід - визнання діяльності основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості (її виховання, навчання, освіти). Діяльність - внутрішня (психічна) та зовнішня (фізична) активність людини, яка регулюється усвідомленою метою. Основними компонентами діяльності є суб'єкт з його потребами, мета діяльності, засоби реалізації мети, результат діяльності.

Аксіологічний підхід (від гр. *axios* - цінний), або ціннісний, що поєднує теорію і практику. Цінності - це перевага певних смислів і побудованих на цій основі способів поведінки. До цінностей належать лише ті позитивно значущі явища та їх властивості, що пов'язані із соціальним прогресом. Постійними на різних етапах розвитку суспільства є загальнолюдські цінності: порядність, чесність, гідність, щирість, справедливість, гуманність, толерантність та ін. Аксіологічне мислення виходить з концепції взаємозалежного, взаємодіючого світу [4, с. 29-32].

До методології розуміння освітнього процесу у вищій школі належать також принципи: суспільно-ціннісної цільової спрямованості педагогічного процесу (відповідність педагогічного процесу вимогам сучасного суспільства, єдність з іншими природними та суспільними процесами), комплексності різних видів діяльності (навчально-пізнавальної, суспільно-політичної, трудової, спортивної, художньої, побутової, комунікативної), колективного характеру виховання та навчання (використання всього позитивного потенціалу студентського колективу в інтересах особистості, що формується; послідовне поєднання масових, колективних, групових та індивідуальних форм роботи зі студентами), поєднання педагогічного керівництва з організацією спільної діяльності, естетизації студентського життя (створення позитивного емоційно комфортного середовища, розвиток художньо-естетичного смаку студентів), врахування індивідуальних особливостей студента, свідомості, активності, самодіяльності, креативності студентів у педагогічному процесі (сприяє формуванню свідомих, активних, творчих особистостей, запобігає виникненню формалізму, безініціативності, байдужості), наочності (сприяє формуванню навичок аналітичного мислення, виявленню вмінь вирішувати образно технічні й суспільні проблеми), науковості (формує у студентів науковий світогляд, уміння наукового пошуку), доступності (враховує рівень можливостей студентів, запобігає їхнім інтелектуальним, фізичним, психологічним, моральним перевантаженням), цілеспрямованості (сприяє цільовій орієнтації змісту, організації навчання та виховання, формуванню цілісного наукового світогляду, емоційно-вольової сфери, норм поведінки, національної свідомості тощо) [4, с. 28-29].

Узагальнюючи все, викладене вище, можемо зробити висновок, що забезпечення методологічним підґрунтям є важливим елементом у підготовці майбутнього викладача ЗВТО. Конкретно у напрямі технічної спеціальності підходи та принципи повинні бути не тільки зрозумілими та логічними для цільової аудиторії, але й з інноваційним забезпеченням та фаховими особливостями. Діяльність педагога, який належить до групи забезпечення спеціальності «Авіаційний транспорт», має, з одного боку, відповідати завданням майбутньої професійної діяльності, а з іншого - індивідуальним та груповим особливостям, фізичним та інтелектуальним можливостям, рівню навченості та вихованості студентів. У цьому і полягає головна складність процесу, адже майбутній викладач ЗВТО має бути багатограним, вміти застосовувати методологічні підходи та принципи у власній професійній діяльності і вміти підлаштуватись не лише технічно, але й морально та психологічно.

Висновки до першого розділу

Представлений у розділі 1 матеріал є результатом *теоретичного* дослідження проблеми підготовки майбутніх викладачів технічного університету до формування професійної компетентності в майбутніх авіаційних фахівців.

У процесі вивчення педагогічної, методичної, психологічної літератури, державних документів про вищу освіту, ОПП було встановлено, що вдосконалення професійно-педагогічного потенціалу майбутніх викладачів закладів вищої технічної освіти наразі є одним із досить перспективних напрямів.

1. Установлено, що професійна компетентність майбутнього фахівця є певною мірою досліджена на різних рівнях. Виявлено аспекти підготовки майбутнього викладача університету до формування професійної компетентності в студентів (у напрямі формування і розвитку професійної індивідуальності (утворення комплексу спеціальних знань, умінь і навичок), у напрямі формування і розвитку особистості загалом, тобто долучення до соціокультурного досвіду професії і суспільства;

вироблення комплексу якостей, що сприяють розвиткові професійної самосвідомості, соціальної і творчої активності.

2. Уточнено дефініції ключових з теми дослідження понять: **компетентність** (за М.А. Чошановим) – мобільність, знання плюс гнучкість методу, плюс критичність мислення; **категорія оцінна**, вона характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності, де розвиток здатностей людини дає їй можливість виконувати кваліфіковану роботу, приймати рішення у проблемних ситуаціях, планувати і вдосконалювати дії, які призводять до успішного досягнення поставлених цілей((за Є. І. Огарьовим). **Професійна компетентність** (за Н.В. Кузьміною) - поінформованість й авторитетність як властивість особистості, що дозволяє продуктивно вирішувати навчально-виховні завдання, розраховані, у свою чергу, на формування особистості іншої людини.

3. На основі дослідження ОПП підготовки бакалаврів з авіаційного транспорту уточнено систему компетентностей, необхідних для здійснення в майбутньому ефективної професійної діяльності. Ними є: здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу, здатність до навчання та самонавчання (пошуку та аналізу інформації з різних джерел), здатність застосовувати знання та навички на практиці, вільне усне і письмове спілкування українською мовою та здатність спілкуватися та читати іноземною мовою, міжособистісні навички та вміння, здатність розв'язувати поставлені задачі та приймати відповідні рішення, здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт, здатність працювати як індивідуально, так і в команді та основи базових дослідницьких навичок і умінь. Викладач ЗВТО має бути обізнаний із нею.

4. Визначено структуру педагогічної діяльності викладача (за З.Ф.Єсарьовою) - сукупність конструктивного, гностичного, організаторського та комунікативного компонентів. Обгрунтовано, які методологічні підходи доречно використовувати для підготовки викладача технічного університету. Так, особистісно зорієнтований підхід полягає в орієнтації викладача в процесі професійно-педагогічної підготовки на особистість як на мету, суб'єкт, результат і головний критерій ефективності і

продуктивності професійно-педагогічної підготовки. Використання комунікативного підходу має на меті оволодіння бакалаврами з авіаційного транспорту вміннями професійно-педагогічного спілкування, що складаються із взаємопов'язаних комунікативних, перцептивних та інтерактивних умінь. Важливим критерієм ефективності фахової підготовки студентів є сформованість практичних умінь, саме цим визначається значущість використання діяльнісного підходу у професійно-педагогічній підготовці бакалаврів з авіаційного транспорту. Контекстний підхід полягає в здійсненні навчального процесу в контексті майбутньої професійної діяльності за допомогою включення у форми і методи навчальної діяльності студентів реальних зв'язків і стосунків, вирішення конкретних професійних завдань.

Виявлення принципів організації освітнього процесу у ЗВТО дозволило сформувати систему основних вимог до професійної підготовки студентів та щодо ефективного вирішення проблеми всебічного розвитку особистості майбутнього фахівця.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

2.1. Педагогічні умови вдосконалення підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту

Дослідження проблеми підготовки викладача технічного ЗВТО до формування професійної компетентності в майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту передбачає визначення певних педагогічних умов, які впливатимуть на ефективність цього процесу. Для того, щоб теоретично обґрунтувати і виявити значущість понять «умова» і «педагогічна умова», необхідно дати їм визначення. Стандартизація підходів до організації навчального процесу функціонування вищої школи в Європейському Союзі та підвищення спроможності випускників закладів вищої освіти до працевлаштування – результат приєднання України до Болонського процесу у травні 2005 року, – спричинили необхідність розробки нової стратегії розвитку як кожного окремого закладу вищої освіти, так і реформування системи вищої освіти України загалом [45, с. 2].

Зокрема довідкова література пропонує такі дефініції поняття «умова»: обставина, від якої щось залежить; вимога, що висувається до когось (до чогось) [22]; все те, від чого залежить інше; середовище, в якому перебувають і без якого не можуть існувати предмети, явища; усна або письмова угода про щось, домовленість; правила, що визначені в будь-якій галузі життєдіяльності [21]. Філософський аспект трактування цього поняття пов'язаний з виявленням зв'язків предмета з явищами, що його оточують: «те, від чого залежить щось інше (що обумовлюється); істотний компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), із наявності якого з необхідністю впливає існування даного явища» [23, с. 707]. Умови складають

середовище, обставини, в якому останні виникають, існують і розвиваються; створення сприятливих й усунення несприятливих умов діяльності [23].

Психологами поняття «умова» визначається як сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що ймовірно впливає на розвиток конкретного психічного явища, опосередкованого активністю особистості чи групи осіб [24, с. 206]. У педагогіці поняття «умова» використовується в словосполученні «педагогічна умова», воно розглядається в тісному зв'язку з освітнім процесом. Педагогічні умови – це необхідні та достатні обставини, від яких залежить ефективність освітнього процесу, вони є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення мети професійної підготовки майбутніх фахівців; впливають на ефективність оволодіння студентами знаннями, розвиток їхньої пізнавальної самостійності та навчально-пізнавальних умінь [25, с. 34]. Педагогічний аспект цього феномена виявляється і в тому, що педагогічні умови є сукупністю змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів, що діють на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, її поведінку, виховання і навчання, формування особистості [26]. Водночас, коли мова йде про дослідження певного педагогічного явища, вони є сукупністю об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених у конкретному дослідженні завдань. Оскільки кожне педагогічне дослідження має свої особливі завдання, тому й педагогічні умови мають специфічний характер, можуть трактуватись по-різному з урахуванням певних освітніх, виховних чи навчальних пріоритетів. Саме цим пояснюємо наявність різних підходів до визначення сутності педагогічних умов. Одні вчені акцентують увагу на впливові цих умов на педагогічний процес будь-якого закладу освіти: це зовнішня обставина, фактор, що виявляє істотний вплив на протікання педагогічного процесу, тією чи іншою мірою свідомо сконструйований педагогом, що припускає, але не гарантує певний результат процесу [28]. Інші науковці «гарантують» продуктивність освітнього процесу: «педагогічні умови» є

обставинами, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, груп людей [29, 30].

Педагогічні умови – це структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей; завдяки педагогічним умовам реалізуються компоненти технології. Отже, педагогічні умови мають віддзеркалювати структуру готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності в певній галузі. Важливою складовою педагогічних умов можуть виступати компоненти педагогічного процесу: зміст навчання, методи, організаційні форми та матеріальні можливості його здійснення. Педагогічні умови є обставинами, за яких компоненти освітнього процесу (зміст, викладання й учіння) подані в найкращому взаємозв'язку та створюють атмосферу ефективної співпраці між педагогом і студентами. А тому й продуктивними є управління навчальним процесом, викладання, а навчання студентів стає успішним [31].

Педагогічні умови свідомо створюються в освітньому процесі та мають за мету забезпечення ефективного формування і протікання цього процесу. На сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти, поняття «педагогічні умови», на жаль, згадується, лише коли мова йде про проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців. Але факт залишається фактом - це певні обставини, необхідні для здійснення, створення чого-небудь сприятливого, від чого залежить продуктивність цілісного освітнього процесу професійної підготовки фахівців.

Узагальнюючи викладене вище, вважаємо, що *педагогічні умови з підготовки викладача технічного університету до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту* – це спеціально створені обставини, що формують педагогічне середовище, в якому існує атмосфера ефективного діалогу викладача та студента, створеного на основі використання новітніх педагогічних технологій, орієнтованого на засвоєння майбутніми викладачами змісту професійної діяльності в галузі цивільної авіації, вироблення умінь фахової взаємодії.

Теоретичний аналіз дослідження проблеми, розуміння змісту і значущості підготовки викладачів саме для роботи в технічних університетах, а також, з огляду на ОПП бакалаврів з авіаційного транспорту й ознайомлення із структурою його професійної компетентності дозволяє визначити, що процес підготовки майбутніх викладачів авіаційної сфери буде успішним за таких умов:

1. спрямованість майбутніх викладачів на майбутню науково-педагогічну діяльність зі студентами авіаційних спеціальностей з використанням компетентнісного підходу;
2. інтеграція ґрунтовних знань майбутніх викладачів з педагогіки вищої школи та відповідної технічної спеціальності;
3. використання інноваційних освітніх технологій компетентнісної, студентоцентрованої та розвивальної орієнтованості.

Розглянемо більш детально сутність кожної з умов, які є важливими складовими цілісного освітнього процесу формування професійної компетентності майбутніх викладачів з авіаційного транспорту. Як ми вже згадували - компетентність складається з окремих субкомпетентностей (інтегрований результат опанування змісту вищої освіти, що виявляється в готовності студента використовувати отримані знання, вміння, навички, способи діяльності у конкретних ситуаціях - життєвих і професійних - для розв'язання теоретичних і практичних завдань) [4, с. 30]. Компетентність є інтегральним результатом взаємодії кількох компонентів:

- мотиваційного (присутня глибока зацікавленість у даному виді діяльності, наявність особистісного смислу вродовж виконання конкретного завдання);
- цільового (пов'язаний з вмінням визначати особисті цілі, співвідносні з власними смислами; усвідомлене конструювання конкретних дій, вчинків, які забезпечують досягнення бажаного результату діяльності);

- орієнтаційного, що передбачає врахування зовнішніх умов діяльності та внутрішніх; обізнаність вихованця з власними особистісними рисами та слабкими;
- функціонального (здатність використовувати знання, способи діяльності та інформаційну грамотність як основу для формування власних можливих варіантів дій, прийняття рішень, застосування нових форм взаємодії);
- контрольного (наявність чітких вимірювачів процесу і результатів діяльності, закріплення правильних способів діяльності, удосконалення дій відповідно до визначеної мети);
- оцінного (здатність до самоаналізу, адекватного самооцінювання своєї позиції, конкретного знання, а також методу його отримання чи використання) [4, с. 31].

Із зазначеного вище зрозуміло, що саме компетентність є тією якістю особистості, що необхідна для продуктивної діяльності в певній галузі. Тому компетентнісний підхід повинен бути рушійним для майбутніх викладачів технічних університетів і саме він буде спрямовувати їх на подальшу науково-педагогічну діяльність із здобувачами вищої освіти технічних спеціальностей. Кожен майбутній викладач технічного університету повинен розуміти, що без необхідного набору фахових знань, умінь і навичок здійснювати професійну діяльність неможливо, адже компетентний педагог технічного університету - це перш за все професіонал, який знає, розуміє та може донести освітньо-професійну програму досконало до будь-якого студента. Перехід від процесу до результату освіти є спрямованістю майбутнього викладача технічного університету, а компетентнісний підхід забезпечує її формування у межах відповідності попиту ринку, розвитку потенціалу та практичного розв'язання проблем. Безумовно, цей процес є певною парадигмою, що пропонується в системі освіти.

З іншого боку, у нашому випадку, майбутні бакалаври з авіаційного транспорту повинні розуміти, що закінчивши власну освітньо-професійну програму, неможливо на наступний день прокинутись і відразу йти навчати студентів навіть

власної спеціальності. Процес здобування вищої освіти технічних спеціальностей, звичайно, на першому місці, але спрямованість на майбутню науково-педагогічну діяльність є не менш важливим. У процесі формування професійно-педагогічної компетентності закладено основи, без яких здійснення майбутньої викладацької діяльності є просто неможливим.

Наступною педагогічною умовою було визначено інтеграцію знань майбутніх викладачів з педагогіки вищої школи та відповідної технічної спеціальності (тобто володіння змістом викладання). Традиційно, метою здобування вищої освіти визначають оволодіння системою необхідних знань, умінь і навичок, але така концепція вже давно суперечить сучасним умовам освітнього процесу. Суспільству, а насамперед роботодавцеві, потрібні фахівці, які готові включитись та підлаштовуватись під життєдіяльність виробництва, здатні практично вирішувати життєві і професійні проблеми, а це, в більшості, залежить не від отриманого багажу знань і навичок, а від певних додаткових якостей, які ми згадували вище як компетентності. Така модель більше відповідає розумінню сучасних цілей освіти.

Майбутній бакалавр з авіаційного транспорту повинен розуміти, що бажання надалі бути педагогом в цій галузі замало, потрібно навчитись інтегрувати та формувати педагогічні компетентності для здійснення фахової діяльності. Набуття молоддю знань, умінь і навичок, спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному та культурному розвитку особистості загалом, формує здатність швидко реагувати на запити часу. Саме тому важливим є усвідомлення самого поняття компетентності, розуміння, які саме компетентності і як потрібно формувати.

Професійна підготовка студентів у технічних університетах як педагогічна проблема має інтегрований характер. Професійні якості особистості, сформовані в системі підготовки базуються на педагогічних, методологічних, професійно-методичних уміннях і навичках, первинному досвіді викладання дисциплін під час педагогічної практики у технічних закладах вищої освіти, з урахуванням уже

набутого досвіду попередніми поколіннями, сформованому оцінному ставленні до праці викладача та власної ролі у підготовці майбутніх поколінь.

Педагогічній підготовці в технічних ЗВО приділяють дуже мало уваги, але дякуючи розвитку системи освіти, вже минули часи, коли відсутність спеціальної педагогічної і методичної підготовки викладача ототожнюється недопуску до освітнього процесу. Педагог сфери професійної технічної освіти виконує одразу дві важливі функції - викладає спеціальні дисципліни і майстерно володіє виробничим інструментарієм. Обидва показники ґрунтуються на технічних знаннях і вміннях з конкретної спеціальності. Звісно, просто педагогічний заклад вищої освіти не має можливості надати необхідне технічне підґрунтя такому фахівцеві.

Досліджуючи ОПП спеціальності «Авіаційний транспорт» за ОС «Бакалавр», нам відразу стає зрозуміло, що педагогічних дисциплін там мінімум, хоча технічних – більше, ніж достатньо, а це означає, що бакалавр не є досить обізнаним у педагогічній діяльності. Водночас говоримо про певну інтеграцію педагогічної складової та технічної бази: важливо не тільки формувати певні технічні вміння, а навчити як ефективно передавати набуте іншим. Потрібно бути готовим швидко змінювати і середовище, і себе, і своє ставлення до певних аспектів, освоювати нові технології, техніку.

Володіння змістом спеціальності «Авіаційний транспорт» - це лише частина того, чого насправді потребує майбутня педагогічна діяльність. Вміння інтегрувати знання майбутньої відповідної технічної спеціальності та майбутніх викладачів з педагогіки вищої школи - це золота середина, саме та педагогічна умова, яка перш за все необхідна для здійснення фахової діяльності.

Крайньою, але не менш важливою педагогічною умовою, що ми визначили, є використання інноваційних освітніх технологій компетентнісної, студентоцентрованої та розвивальної орієнтованості.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти виникає необхідність постійного її реформування та вдосконалення, що, звичайно, передбачає

впровадження інноваційних технологій та їх використання. Реалізація технологічного підходу є елементом позитивного іміджу закладу вищої освіти та показником його орієнтованості на результати навчання студентів. Технологізація вищої освіти сприяє поглибленню мотивації її здобувачів, розширює можливості педагогічного складу і готує майбутніх фахівців до діяльності у непередбачуваних соціальних та економічних умовах.

Впровадження інноваційних технологій у процес професійної підготовки майбутнього викладача допомагає їм опанувати навчальний матеріал в індивідуальному темпі, самостійно, використовуючи зручні способи сприйняття інформації, що викликає у них позитивні емоції і формує позитивну мотивацію навчання. З метою інтенсифікації професійної підготовки студентів у ЗВО за допомогою запровадження комп'ютерних презентацій, електронних словників, підручників і посібників; тестових програм, програм-підручників, програм-тренажерів, словників, довідників, енциклопедій, відеоуроків, бібліотек електронних наочних посібників, тематичних комп'ютерних ігор та ін., створюється навчальне професійно орієнтоване інформаційне середовище, що сприяє розвитку основ педагогічної майстерності майбутніх викладачів [32, с. 35].

Однією з найважливіших складових освітнього процесу у ЗВО є науково-дослідницька діяльність студентів, що включає підготовку наукових доповідей, статей, тез, написання рефератів, курсових, дипломних та інших робіт. Поява мережних засобів зв'язку та всесвітньої мережі Інтернет сприяє впровадженню у процес професійної підготовки майбутнього викладача проблемно-дослідницьких комп'ютерних методів навчання. Серед них можна назвати *проектну технологію* навчання, що допомагає студентам самостійно вирішувати професійні задачі з обов'язковою презентацією та захистом результатів своєї наукової роботи [33, с. 94].

Інноваційна освітня діяльність - це досить складний процес, який наразі тільки розвивається і виходить на вітчизняний ринок освіти. Впровадження інноваційних педагогічних технологій суттєво змінює освітній процес, але й традиційні методи забувати не варто. Термін «інновація» означає внесення в навчальний процес нового

(факти, методи, прийоми), що покращує діючу систему підготовки студентів. Кейс-метод (метод ситуацій), коучинг, метод мозкової атаки, змішане навчання, дистанційне навчання, імітаційні технології - цей список поповнюється мало не щодня і встигнути освоїти нову нішу іноді важко, але для ефективного навчання, зростання педагогічної майстерності та фахової компетентності це вкрай важливо робити. Це формує сучасний стиль мислення, а саме: креативність, системність, гнучкість, перспективність, концептуальність тощо.

Компетентнісна освіта орієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, формування ставлення до студента, що зумовлює певні зміни в організації всього освітнього процесу, адже він стає спрямованим на розвиток конкретних цінностей, життєво необхідних знань та вмінь. У першому розділі ми вже запропонували сформовану нами дефініцію поняття «компетентність» і дійшли до висновку, що таке навчання завжди орієнтоване на формування та розвиток ключових компетентностей особистості.

Студентоутворювана орієнтованість у ЗВО повинна бути спрямованою, перш за все, на створення умов для самовираження та саморозвитку студентів. Особистісно орієнтована технологія протікає в такому напрямі: ключовою фігурою моделі є особистість студента, його самобутність і самоцінність. Ринкові умови у сфері освіти нині вимагають професійної мобільності, високої кваліфікаційної компетентності та низки особистих якостей. З огляду на це студентоутворювання повинно орієнтуватись на розвиток пізнавальних здібностей студентів, допомогу їм у самопізнанні, самореалізації та формуванні в них культури життєдіяльності, яка в майбутньому дасть змогу продуктивно побудувати власне життя.

Одним з найбільш цінних освітніх орієнтирів є, звичайно, розвиток - постійний, невпинний, вмотивований на результативність. Банально вважати, що у сфері освіти розвиток стосується лише виховання та навчання студентів, адже межі цього давно розширено. Розвивальна орієнтованість проявляється у стосунках формату «людина-природа», «людина-людина», а це, своєю чергою, закладає у студентах життєву основу суспільства, що можна вважати емпіричним фактом.

Підсумовуючи все, викладене вище, можемо зробити висновок, що визначене нами поняття «педагогічні умови» є об'ємним та узагальненим. Ми розглянули, структурували його, виділили три основні педагогічні умови, конкретизувавши їх у нашому фаховому полі діяльності. Обґрунтувавши кожен педагогічну умову окремо, ми зрозуміли, що тільки інтегруючи одна з одною, вони створюють саме ті обставини, які у майбутньому формують необхідне освітнє середовище, в якому існує атмосфера ефективного діалогу викладача та студента. Вже на даному етапі зрозуміло, що удосконалити зміст підготовки майбутніх викладачів до педагогічної діяльності зі студентами авіаційної спеціальності можна, аналізуючи ОПП обох напрямів. Значущими дисциплінами для психолого-педагогічного розвитку в ЗВО будуть: методологія, інноваційні освітні технології, андрагогіка, управління конфліктами в сфері освіти, психологія успіху тощо.

2.2. Модель інноваційної підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту

Результати аналізу педагогічних, психологічних, методичних праць зумовили доцільність розроблення інноваційної моделі підготовки майбутніх викладачів технічних університетів до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту.

Модель (фр. *modele* – зразок) є уявною або матеріально реалізованою системою, яка відображає чи відтворює природний і соціальний об'єкт дослідження і здатна замінювати його простішим прототипом таким чином, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта [34]. Моделювання дозволяє детально вивчити обраний для дослідження об'єкт, допомагає створенню нової теорії, слугує засобом її обґрунтування, сприяє вибору найбільш доцільних стратегій і тактик педагогічної діяльності.

На сучасному етапі розвитку освітньої сфери формування професійної компетентності майбутнього викладача ЗВТО потребує впровадження інноваційних освітніх технологій. Цей фактор підвищує якість професійної підготовки фахівців, створює умови для продуктивної креативної професійної діяльності та сприяє гармонійному розвитку особистості з можливостями творчо використовувати новітні технології в освітньому просторі закладу вищої освіти.

Від рівня професійної майстерності викладачів залежить результат фахової підготовки студентів та ефективність їхнього особистісного зростання. Саме тому Законом України «Про вищу освіту» передбачені певні зобов'язання науково-педагогічних працівників: постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, наукову кваліфікацію; забезпечувати високий науково-теоретичний і методичний рівень викладання дисциплін у повному обсязі освітньої програми відповідної спеціальності; додержуватися норм педагогічної етики, моралі; поважати гідність осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах [3, с. 40].

Головною умовою успішної імплементації освітніх інновацій є формування готовності педагога до змін, що передбачає розвиток професійних умінь творчого характеру. Важливу роль у забезпеченні випереджального характеру професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога посідає неперервна інтеграція у зміст навчальних дисциплін результатів новітніх досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців [35, с. 6-7].

Модель інноваційної підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту, обґрунтована нами, становить єдність трьох блоків: методологічно-цільового, знаннево-процесуального (змістового) та оцінно-результативного.

Перший, методологічно-цільовий блок включає державне замовлення, мету професійної підготовки, методологічні підходи на принципи, на яких вона базується. Метою є підготовка викладача до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів авіаційних спеціальностей. Наявність мети

зумовлена сучасним соціальним замовленням суспільства щодо підготовки висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці. Державне замовлення постає у формі мети освітньо-професійної програми бакалаврів з авіаційного транспорту, а саме - оволодіння студентами знаннями, вміннями та навичками з експлуатації та ремонту повітряних суден і авіадвигунів. Методичні підходи та принципи підготовки майбутнього викладача було проаналізовано у першому розділі, тому просто згадаємо їх: особистісно зорієнтований, компетентнісний, системний, діяльнісний та аксіологічний підходи, а також **принципи:** *суспільно-ціннісної цільової спрямованості педагогічного процесу, комплексності різних видів діяльності, колективного характеру виховання та навчання, поєднання педагогічного керівництва з організацією спільної діяльності, естетизації студентського життя, врахування індивідуальних особливостей студента, свідомості, активності, самодіяльності, креативності студентів у педагогічному процесі, наочності, науковості, доступності, цілеспрямованості.*

Другий блок - знаннево-процесуальний (змістовий). Він включає педагогічні умови, зміст підготовки та, власне, інноваційні технології. Педагогічні умови для майбутніх викладачів авіаційних спеціальностей наступні: спрямованість майбутніх викладачів технічних університетів на майбутню науково-педагогічну діяльність із здобуванням вищої освіти технічних спеціальностей з використанням компетентнісного підходу (вмотивованість); інтеграція знань майбутніх викладачів з педагогіки вищої школи та відповідної технічної спеціальності; використання інноваційних освітніх технологій компетентнісної, студентоцентрованої та розвивальної орієнтованості.

Зміст підготовки майбутнього фахівця включає в себе: зміст дисциплін зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», зміст психологічної підготовки, зміст дисциплін з методики викладання та дисциплін з авіаційного транспорту (будова і ремонт повітряних суден та авіадвигунів, людський фактор, технічна експлуатація повітряного судна тощо). Інноваційні освітні технології, що залучені до знаннево-процесуального блоку: імітаційне навчання, проблемне навчання,

змішане навчання, дистанційне навчання, ситуативне (кейс-метод) тощо. На думку, Ю.В. Бистрова, поняття «інноваційні методики викладання» є полікомпонентним, оскільки об'єднує всі ті нові й ефективні способи освітнього процесу (здобуття, передачі й продукування знань), які, власне, сприяють інтенсифікації та модернізації навчання, розвивають творчий підхід і особистісний потенціал здобувачів вищої освіти [36].

Третій блок нашої моделі удосконалення підготовки майбутніх викладачів ЗВТО - оцінно-результативний. Він включає в себе критерії якості підготовки, рівні сформованості та результати. Якість підготовки фахівця - це сукупність особистих якостей та характеристик фахівця, рівень яких формується у процесі реалізації освітньої діяльності і повинен обов'язково відповідати вимогам споживачів. Критерії якості підготовки нашого об'єкта: знаннєвий (знання, уміння, навички, які перевірені практикою і визначаються здатність ефективно виконувати педагогічну діяльність у змінених чи нових умовах), діяльнісний (набутий досвід професійної педагогічної майстерності), особистісний (розвиток інтелектуальної, емоційної, вольової, мотиваційної сфер особистості, рівня креативності, вміння самовизначатися тощо). Рівні сформованості професійної підготовки майбутнього викладача авіаційної спеціальності: високий, достатній, середній. Результатом є готовність викладача технічного закладу вищої освіти до формування професійної компетентності у бакалаврів в авіаційного транспорту.

Т. Найхоф зауважує, що інновацію слід розуміти як процес, що починається з нової ідеї та впливає на зміни, завершується засвоєнням або запереченням цієї ідеї потенційними споживачами [37]. Г. Марклунд зазначає, що поняття «інновації» ідентичне поняттю «зміни». Якщо ця зміна є широкомасштабною і охоплює всю освітню систему, вона перетворюється на реформу. Зміна є інновацією, якщо містить ефективні зрушення згідно із заздалегідь поставленими цілями [37].

Сьогодні в Україні спостерігається тенденція щодо визнання викладача вищої школи, це обумовлено актуалізацією потреби у педагогові, який є не тільки висококласним фахівцем, а в якого на високому рівні сформована психолого-

педагогічна компетентність, викладацька майстерність. Бо тільки такий викладач може бути рушійною силою впровадження гуманістичного, особистісно зорієнтованого підходу у вищій школі [38, с. 5]. Перебуваючи в новій цифровій інформаційній реальності, пересічна людина відчуває значний стрес, пов'язаний з перевантаженням інформацією, що призводить як до зменшення здатності якісно аналізувати її, так і до підвищення ціни помилкових рішень на підставі недостовірної інформації [47, с.18].

Аналіз нашої моделі інноваційної підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту дозволяє стверджувати, що інноваційний розвиток освіти в цілому - це послідовний процес використання освітніх інновацій, які є механізмом загальних змін. Інноваційний розвиток освіти потребує розробки новітніх підходів забезпечення його державної підтримки та реалізації, що популяризує безперервну освіту та зможе задовольняти нинішні потреби суспільства. Нами сформовано таблицю (*додаток А*), де синтезовано усі складові описаної вище моделі інноваційної підготовки майбутнього викладача. Розроблена модель враховує основні тенденції підготовки сучасного компетентного перекладача, спрямована на формування в нього професійної компетентності. Модель як система має відповідну структуру, компоненти якої взаємопов'язані, водночас ця система складається із систем нижчого порядку.

Висновки до другого розділу

Представлений у розділі 2 матеріал є результатом обґрунтування методичних засад дослідження проблеми підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту та дає підстави зробити наступні висновки:

1. Уточнено дефініцію поняття «педагогічні умови» - *необхідні та достатні обставини, від яких залежить ефективність навчального процесу, вони є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення мети професійної підготовки майбутніх фахівців; впливають на ефективність оволодіння студентами знаннями, розвиток їхньої пізнавальної самостійності та навчально-пізнавальних умінь.* Визначено й обґрунтовано педагогічні умови успішного формування професійної компетентності майбутнього викладача авіаційної галузі: спрямованість майбутніх викладачів технічних університетів на майбутню науково-педагогічну діяльність із здобуванням вищої освіти технічних спеціальностей з використанням компетентнісного підходу (вмотивованість); інтеграція ґрунтовних знань майбутніх викладачів з педагогіки вищої школи та відповідної технічної спеціальності (володіння змістом); використання інноваційних освітніх технологій компетентнісної, студентоутворюваної та розвивальної орієнтованості.

2. Теоретично обґрунтовано й розроблено модель інноваційної підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту, яка складається з *методологічно-цільового, знаннєво-процесуального та оцінно-результативного* блоків. Методологічно-цільовий блок включає державне замовлення, мету, методологічні підходи на принципи підготовки. Знаннєво-процесуальний (змістовий) блок включає педагогічні умови, зміст підготовки та, власне, інноваційні технології. Оцінно-результативний блок містить критерії якості підготовки, рівні сформованості та результати.

4. Відповідно до змісту професійно-педагогічної підготовки, створено структуру сприятливого освітнього середовища, в якому у майбутніх викладачів ЗВТО формувалася б мотивація до майбутньої професійно-педагогічної діяльності та зацікавленість нею. Цей процес буде продуктивним, якщо використовувати різні форми та методи активізації навчальної діяльності (метод роботи в малих групах,

мозковий штурм, рольові й ділові ігри, дискусії, аналіз психолого-педагогічних ситуацій), завдяки яким у студентів вироблятимуться психолого-педагогічні навички і вміння, формуватиметься здатність нестандартно мислити та творчо підходити до вирішення професійно-педагогічних ситуацій. Такі види роботи у форматі застосування інноваційних технологій сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу та удосконаленню професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів ЗВТО.

Розроблена модель інноваційної підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту має слугувати концептуально-методологічним і змістово-процесуальним та оцінно-результативним підґрунтям підготовки майбутніх фахівців до педагогічної діяльності у ЗВО.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У БАКАЛАВРІВ З АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ

3.1. Стан підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту

Виконання кваліфікаційного дослідження, спрямованого на підготовку майбутніх викладачів ЗВТО до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту, реалізовувалось у декілька етапів. Кожен з них був логічним продовженням попереднього, оскільки професійна компетентність майбутніх викладачів авіаційної галузі, яка має бути результатом цієї підготовки, є комплексним інтегративним новоутворенням, котре вимагало неперервності формування. У цьому розділі кваліфікаційної роботи представлено результати дослідження, отримані на констатувальному, формувальному та на узагальнювально-завершальному етапах.

Першим етапом педагогічного експерименту був *констатувальний*. Його *мета* полягала у визначенні стану підготовки майбутніх викладачів технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту. Реалізація цієї мети відбулася шляхом виконання таких завдань: 1) проведення опитування здобувачів вищої освіти бакалаврського ступеня з авіаційного транспорту на предмет виявлення їхнього ставлення до рівня педагогічного та методичного забезпечення викладання і загалом формування в них професійної компетентності; 2) здійснення опитування викладачів, які є групою забезпечення викладання освітніх компонентів за

спеціальністю «Авіаційний транспорт» для виявлення проблем щодо їхньої підготовки до виконання обов'язків науково-педагогічних працівників; 3) проведення контент-аналізу освітньо-професійної програми «Авіаційний транспорт» за ОС «Бакалавр» для виявлення в ній психолого-педагогічної та методичної компонент, які б сприяли в майбутньому наданню можливості інженерам авіаційної галузі здійснювати продуктивну освітню діяльність; 4) здійснення аналізу змісту ОПП «Інноваційні педагогічні технології в закладах вищої технічної освіти» для уточнення факту наявності спрямованості професійної підготовки на діяльність майбутнього викладача зі студентами авіаційних спеціальностей.

Експериментальною базою проведення констатувального етапу дослідження був Національний авіаційний університет. У ньому взяли участь 18 здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» із спеціальності 272 «Авіаційний транспорт», «Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден та авіадвигунів»; 5 викладачів професійних дисциплін факультету «Авіаційний транспорт», які здійснюють викладання за цією спеціальністю.

Здійснено аналіз виконання кожного із завдань. Так, опитування студентів дало нам змогу зрозуміти, що навчання за цією спеціальністю мало орієнтоване на формування педагогічної компетентності, проте технічна база професійної підготовки інженера - на високому рівні. Всі опитувані одногolosно відповіли, що після закінчення навчання зможуть працювати в аеропортах і саме технічними фахівцями, тобто ніхто з них навіть не розглядає можливість здійснювати професійну діяльність деінде. На питання про професійні вміння, які знадобляться у майбутній роботі, бакалаври впевнено перераховували саме технічні навички, забуваючи про психологію, комунікацію та людський фактор. Методики викладання майбутніх бакалаврів влаштовують, хоча деякі виразили бажання більш сучасного та інноваційного підходу до подачі навчального матеріалу. Щодо удосконалення організації навчання, змісту професійної підготовки, методів навчання, ставленні викладачів до студентів - більшість все влаштовує, але є одна

відповідь, яка виділяється: «Хотілося б позбавитись стереотипу про те, що зміст підготовки бакалаврів авіаційного транспорту має стосуватись лише техніки, адже він має стосуватись і людей». Окремі респонденти виявили бажання вивчати навчальні курси не лише технічного спрямування, а й зорієнтовані на пізнання людини. *Виконання 1 завдання констатувального етапу експерименту* дозволяє зробити таке узагальнення: студенти зауважують, що доречним було б, щоб педагоги володіли не лише змістом дисципліни, які викладають, інструментами вироблення в студентів практичних інженерних умінь. Їм необхідні й розвинені навички щодо вибору форми організації навчання, які сприяли б активізації пізнавальної діяльності студентів; вони мають володіти інноваційними педагогічними технологіями, котрі б поглиблювали мотивацію студентів до оволодіння професією, розвивали б у них здатність до критичного мислення, пошукової та проектної діяльності.

Виконання 2 завдання було пов'язано з опитуванням викладачів, відповіді яких здалися дещо однотипними. Аналіз відповідей НПП свідчить про те, що більшість з них не мають додаткової педагогічної освіти. У процесі підготовки до навчальних занять чи під час їх проведення у них часто виникали проблеми методичного, психолого-педагогічного характеру. Яскравими прикладами таких труднощів, були відповіді: «Під час проведення занять потрібно було постійно підтримувати мотивацію навчання, заохочення до співпраці, діалогу; при підготовці лекційних занять ці труднощі мали місце, коли є необхідність візуалізувати усну інформацію, використовувати різні форми наочності». На питання «Як ви ставитесь до факту, що випускник інженерно-авіаційної спеціальності продовжує навчання в магістратурі з освітньо-педагогічної спеціальності?» - усі опитані НПП одностайно відповіли, що підтримують дану ідею і так само всі проявили позитивне ставлення до того, що випускник інженерно-авіаційної спеціальності проявляє бажання стати викладачем інженерних дисциплін. Таким чином, викладачі групи забезпечення підтверджують наше припущення про необхідність цілеспрямованої спеціальної

підготовки тих випускників інженерних спеціальностей, хто орієнтований на професійно-педагогічну діяльність, до викладання шляхом оволодіння змістом навчальних курсів з педагогіки вищої школи, методики викладання у сфері освіти дорослих, опанування інноваційних освітніх технологій.

Виконання 3 завдання констатувального етапу експерименту відбувалось шляхом аналізу змісту ОПП з підготовки бакалаврів з авіаційного транспорту. Було виявлено, що фахове навчання студентів забезпечено змістом таких дисциплін: історія та культура України, українська мова, філософія, іноземна мова, фізичне виховання, вища математика, фізика, психологія професійного спілкування, електротехніка і електроніка, інженерне програмування, основи охорони праці, основи авіації, авіаційні паливно-мастильні матеріали, конструкція авіаційної техніки, нарисна геометрія та інженерна графіка, хімія, теоретична механіка, опір матеріалів, метрологія і стандартизація, аерогідрогазодинаміка та динаміка польоту, матеріалознавство, гідравліка та гідропневмопристрої авіаційної техніки, теорія машин і механізмів, деталі машин, термодинаміка і теплопередачі, людський фактор, теорія теплових двигунів, основи технології виробництва та ремонту повітряних суден, авіаційне законодавство, безпека польотів, авіаційна безпека, основи технічної діагностики, конструкція, міцність авіаційних двигунів та повітряні гвинти, надійність авіаційної техніки, аеродромна ознайомлювальна практика, фахова аеродромна практика, практичні основи металообробки, технологічна практика, експлуатаційна виробнича практика, та державний іспит. Щодо психолого-педагогічного супроводу, який дав би змогу майбутнім інженерам успішно викладати у ЗВТО, зауважимо: наявна лише дисципліна «Психологія професійного спілкування», зорієнтована на вироблення загальнопрофесійних комунікативних умінь і формування здатності управляти конфліктами у фаховій і діловій діяльності. І натяку на вироблення педагогічної компетентності немає.

Четверте завдання констатувального етапу експерименту реалізовувалось шляхом аналізу змісту ОПП «Інноваційні педагогічні технології в закладах вищої

технічної освіти» другого (магістерського) рівня вищої освіти 2019 року. Виявлено, що її метою є професійна підготовка висококваліфікованих, відповідальних фахівців з освіти зі сформованими компетентностями для професійно-педагогічної та інноваційної діяльності освітнього закладу. Програма орієнтована на опанування системи знань, умінь і навичок, необхідних і достатніх для кваліфікованої фахової діяльності в сфері освіти; спрямована на підготовку до роботи за такими видами професійної діяльності: освітня, науково-дослідницька, організаційно-управлінська. Професійна підготовка передбачає (на базі закладів вищої освіти): асистентську науково-педагогічну практику і стажування; виробничу науково-дослідну практику на кафедрах університету, підготовку, опублікування та апробацію науково-методичних праць з фаху. Установлено, що загальними компетентностями випускників цієї програми мають бути: інноваційно-діяльнісна, самоосвітня, критичного мислення, креативна, інформаційно-комунікативна, індивідуально-особистісна, культурологічна, соціальна, мотиваційно-контрольна. В ОПП також виокремлено фахові (спеціальні) компетентності: професійно-практична (здатність до реалізації освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки фахівців з вищою освітою, виконання освітньої, виховної діяльності відповідно до вимог професійного обов'язку); проєктивно-практична (здатність проєктувати і реалізувати зміст освіти, зміст навчання, індивідуальні освітні траєкторії за рівнями Національної рамки кваліфікацій); правова (здатність використовувати норми права, які регулюють суспільні відносини, що виникли у процесі педагогічної діяльності; здатність виявляти особливості правового статусу навчального закладу; реалізовувати освітню політику закладу освіти відповідно до вимог і стандартів документообігу в сфері освіти); психолого-педагогічна (здатність до засвоєння студентами теоретичних знань щодо розуміння особистості викладача та його педагогічної діяльності, вивчення психологічних механізмів особистісного росту та оволодіння методиками самопізнання та саморозвитку); проєктно-педагогічна (здатність до здійснення педагогічного проєктування та моделювання освітнього середовища, освітніх програм та

індивідуальних освітніх маршрутів студентів); професійно-конструктивна (здатність ефективно використовувати на практиці знання щодо професійних деструкцій педагогів: несформованість професійної діяльності, дезінтеграція професійного розвитку, розпад професійної свідомості, низька професійна мобільність); інформаційно-освітня (здатність до оволодіння інформацією про тенденції розвитку вищої освіти в Україні та зарубіжних країн, сучасні методологічні аспекти організації освітнього процесу у вищій школі та принципи структурування змісту навчального курсу у вищій школі); інформаційно-цифрова (здатність до використання інформаційних ресурсів в умовах цифровізації освіти); методична (здатність до створення продуктів навчального та навчально-методичного спрямування, до підготовки та проведення на високому методологічному, дидактичному та методичному рівнях різних видів навчальних занять); методологічна (здатність до засвоєння базових знань про сутність та особливості сучасних педагогічних технологій; особливості підходів до оцінки ефективності педагогічних технологій; різноманіття класифікацій педагогічних технологій; можливості реалізації різноманітних технологій в межах освітнього процесу); дослідницька (здатність ініціювати та виконувати (індивідуально або в науковій групі) наукові дослідження, що призводять до отримання нових знань і розуміння педагогічних явищ та процесів; застосовувати їх під час вирішення конкретних науково-дослідницьких завдань у сфері науки і освіти; розробка й реалізація освітніх моделей, технологій у вищій школі. Здатність ефективно використовувати на практиці різні теорії в науково-дослідницькій діяльності та галузі ділового адміністрування); проектно-моніторингова (здатність проектувати, конструювати, організовувати й аналізувати свою педагогічну діяльність, планувати навчальні заняття відповідно до навчального плану закладу й на основі його стратегії); оцінно-діагностувальна (здатність до розроблення засобів діагностики рівня сформованості результатів навчання та їх застосовування для оцінювання академічних досягнень здобувачів освіт); рефлексивно-етична (здатність до засвоєння студентами теоретичних знань щодо розуміння професійно-графічної моделі викладача вищої школи, вивчення

психолого-педагогічних механізмів професійного зростання та рефлексії); моральна (здатність реалізовувати основні принципи та норми етичної поведінки викладача вищого навчального закладу).

Магістр інноваційних педагогічних технологій в закладах вищої технічної освіти має *знати* сучасну методологію, методику та методи наукового дослідження, історію освіти, освітні системи, провідні освітні концепції, наукові школи та перспективні тенденції розвитку галузі. Відрізняється також зразковими знаннями стратегій та тенденцій розвитку сучасної системи вітчизняної та зарубіжної вищої освіти, основних законодавчих документів, що стосуються системи освіти, прав і обов'язків суб'єктів навчального процесу (викладачів, керівників, студентів), основ законодавства про наукову та науково-технічну діяльність, про працю. Розуміється на теоретико-методологічних підходах щодо гуманітаризації та технологізації вищої освіти, досягненнях інноваційної педагогіки, проектуванні нових освітніх програм у закладах освіти. Знає основи освітнього та навчального менеджменту, маркетингові особливості надання послуг в освіті.

Перелік *умінь* майбутніх магістрів педагогічних наук також досить широкий: уміння застосовувати різноманітні методології наукових досліджень, уміння критично мислити, узагальнювати, аналізувати й синтезувати наукову та професійну інформацію в освітній діяльності, уміння критично використовувати світоглядні теорії та засвоєні теоретичні знання при розв'язанні соціально-професійних завдань, обирати й використовувати відповідні засоби для побудови технологій навчання, уміння проектувати зміст освіти, зміст навчання за рівнями національної рамки кваліфікацій; проектувати освітнє середовище, що забезпечує якість освітнього процесу, уміння використовувати інформаційні технології для менеджменту базами даних, запису та презентації матеріалу, здійснення наукових досліджень; організовувати, забезпечувати та здійснювати дистанційну освіту, уміння організовувати освітній процес у рамках формальної та неформальної освіти, володіння методами науково-педагогічних досліджень, навичками

проведення діагностичних та моніторингових освітніх вимірювань, використовуючи еволюційні методики, вміння враховувати в освітній діяльності індивідуальні особливості студентів, включно з віковими й психологічними, уміння здійснювати педагогічний супровід процесу професіоналізації студентів, уміння формулювати навчальну/освітню/наукову задачу, приймати педагогічні рішення, правильно ідентифікувати і усувати дилеми, пов'язані з організацією навчально-виховного процесу у ЗВО, уміння методично опрацьовувати зміст навчальних дисциплін, підбирати адекватні технології викладання, засоби, уміння консультивати з приводу будування освітньої/наукової кар'єри особистості, сприяти самовизначенню особистості у сфері освіти, уміння встановлювати соціально-психологічний комунікативний контакт, індивідуально орієнтовану взаємодію, що забезпечують творчий характер процесу навчання і високий рівень засвоєння навчального матеріалу, уміння гнучко використовувати власний невербальний репертуар для передачі професійно спрямованої інформації, вміння презентувати, обговорювати та захищати власні погляди в усній та письмовій формах як перед студентами, так і перед науковою спільнотою, уміння з дотриманням етичних норм формувати комунікативну стратегію з суб'єктами взаємодії, застосовувати демократичні технології прийняття колективних рішень, враховуючи власні інтереси і потреби інших, використовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації, вміння вирішувати та попередити конфліктні ситуації, вміння комунікувати іноземною мовою в освітній та науковій діяльності, виявляти готовність до прийняття рішень в умовах викликів, що потребує застосування нових підходів та прогнозування, визначати рівень особистісного і професійного розвитку, моделювати траєкторію особистісного самовдосконалення, виявляти здатність до самоорганізації професійної діяльності, брати на себе відповідальність за результати власної професійної діяльності, здатність до самостійного та автономного навчання впродовж життя, бути готовим до представлення та захисту власних наукових досліджень.

Вироблення системи компетентностей магістрів освітніх, педагогічних наук відбувається у процесі оволодіння змістом таких *обов'язкових компонент освітньо-професійної програми*: Освітня політика, Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівця, Теорія і практика професійної освіти, Педагогічна та професійна психологія, Методологія та методи науково-педагогічних досліджень, Методика викладання технічних дисциплін в університеті, Тренінгові технології в освіті, Основи педагогічних вимірювань та моніторинг якості освіти, Науково-дослідна практика. Додатковими змістовими інструментами є *вибіркові компоненти освітньо-професійної програми*, водночас вони сприяють формуванню індивідуальної освітньої траєкторії, ними є: Психологія успіху діяльності (у праці), Креативні технології навчання, Інженерна психологія, Психологічні основи безпеки авіації, Людський фактор, Управління безпекою польотів, Управління конфліктами в сфері освіти, базові навички медіації, Хмарні технології в освіті, Андрагогіка, Експлуатація авіаційної техніки та обладнання аеропортів, Конструкція повітряного судна, Підтримання льотної придатності повітряного судна, Професійне самовигорання. Самоменеджмент, Історія науки та техніки, Педагогічний коучинг, Правові основи діяльності вищої школи, Педагогічна майстерність викладача, Управління соціальною та екологічною безпекою діяльності.

Викладений вище матеріал щодо змісту освітньо-професійної програми «Інноваційні педагогічні технології в закладах вищої технічної освіти» другого (магістерського) рівня вищої освіти засвідчує: не дивлячись на те, що навчання відбувається в технічному університеті, абсолютно всі обов'язкові дисципліни направлені виключно на формування саме педагога. Вибіркові дисципліни в більшості так само ставлять за мету формування професійного викладача. Однак наявні вибіркові курси, пов'язані з експлуатацією авіаційної техніки та обладнання аеропортів, конструкцією повітряного судна, підтриманням його льотної придатності та управлінням безпекою польотів, а це вже дає певне підґрунтя для формування професійної компетентності педагога у сфері авіації. І хоча перелік

професій, в яких випускник магістр може реалізуватися, досить великий, немає ніякої гарантії, що він буде компетентним викладачем конкретно у технічному ЗВО.

Отже, дослідження стану підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту дозволило виявити те, що студенти зауважують, що доречним було б, щоб педагоги володіли не лише змістом дисциплін, які викладають, інструментами вироблення в студентів практичних інженерних умінь. Їм необхідні й розвинені навички щодо вибору форми організації навчання, які сприяли б активізації пізнавальної діяльності студентів; вони мають володіти інноваційними педагогічними технологіями, котрі б поглиблювали мотивацію студентів до оволодіння професією, розвивали б у них здатність до критичного мислення, пошукової та проектної діяльності. Аналіз відповідей НПП свідчить про те, що більшість з них не мають додаткової педагогічної освіти. У процесі підготовки до навчальних занять чи під час їх проведення часто вони мають проблеми методичного, психолого-педагогічного характеру.

Щодо психолого-педагогічного супроводу, який дав би змогу майбутнім інженерам успішно викладати у ЗВТО, зауважимо: наявна лише дисципліна «Психологія професійного спілкування», зорієнтована на вироблення загальнопрофесійних комунікативних умінь і формування здатності управляти конфліктами у фаховій і діловій діяльності. І натяку на вироблення педагогічної компетентності немає. Виявлено також, що метою ОПП «Інноваційні педагогічні технології в закладах вищої технічної освіти», другого (магістерського) рівня вищої освіти 2019 року є професійна підготовка висококваліфікованих, відповідальних фахівців з освіти зі сформованими компетентностями для професійно-педагогічної та інноваційної діяльності освітнього закладу. Такі узагальнення засвідчують доцільність проведення формувального етапу експерименту з удосконалення професійної підготовки викладача ЗВТО з орієнтацією її випускників на науково-педагогічну діяльність зі студентами авіаційно-інженерних спеціальностей.

3.2. Організація та проведення формувального етапу експерименту з реалізації інноваційної моделі підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту

Для підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту на основі результатів теоретичного аналізу та результатів констатувального етапу експерименту було впроваджено інноваційну модель цієї підготовки під час проведення формувального етапу педагогічного експерименту.

Метою формувального етапу педагогічного експерименту була підготовка майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту на основі експериментальної моделі та перевірка її ефективності. Реалізація даної мети передбачала виконання таких завдань:

- визначення експериментальної бази та учасників формувального етапу експерименту;
- проведення констатувальних зрізів для вимірювання рівнів сформованості готовності магістрів контрольної та експериментальної груп до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту;
- здійснення підготовки магістрантів експериментальної групи до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту;
- вимірювання рівнів готовності магістрів з освітніх, педагогічних наук до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту.

Було визначено базу проведення формувального етапу педагогічного експерименту: Національний авіаційний університет. В експерименті взяли участь

студенти магістратури в кількості 41 особа, здобувачі ОС «Магістр освітніх, педагогічних наук». Вони навчались у 2020-2021 роках за двома освітньо-професійними програмами: «Інноваційні педагогічні технології у закладах вищої технічної освіти» (експериментальна група, 8 осіб) та «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» (контрольна група, 33 особи).

До початку цього етапу експерименту була проведена організаційна робота щодо спрямування викладачів, які працюватимуть в експериментальній групі, на вироблення в них готовності формувати професійну компетентність у бакалаврів з авіаційно-інженерної спеціальності. Ми взяли участь в обговоренні змісту нової редакції ОПП «Інноваційні педагогічні технології у закладах вищої технічної освіти», навчального плану з підготовки магістрів освітніх, педагогічних наук. Водночас із викладачами було проведено методичний семінар, на якому їх ознайомлено з результатами опитування магістрантів, викладачів і студентів, що оволодівали освітньо-професійною програмою «Авіаційний транспорт»; із інноваційною моделлю підготовки майбутнього викладача до формування професійної компетентності в майбутніх бакалаврів авіаційно-інженерної спеціальності, із системою педагогічних умов удосконалення цієї підготовки. Нами також було запропоновано для включення до змісту занять з навчальних дисциплін обов'язкової компоненти зразків аналізу ОПП з авіаційного транспорту; систему субкомпетентностей, що є складовими професійної компетентності майбутніх інженерів-механіків; ситуацій їхньої професійної діяльності, завдання щодо складання професіограми та психограми; розроблено також зразки занять із спеціальних дисциплін зазначеного фаху, які могли б використати здобувачі ОС «Магістр» під час самостійного проведення пробних занять у ході переддипломної практики. До проведення формувального етапу експерименту було також підготовлено матеріали для здійснення діагностики досягнень студентів: обґрунтовані критерії, показники для визначення рівнів готовності магістрів до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту; розроблені комплексні контрольні роботи і тести, анкети; дібрані для аналізу педагогічні ситуації і ситуації професійної діяльності; для визначення рівнів

сформованості мотиваційного, рефлексивного компонентів готовності дібрано відповідні психологічні методики і тести.

Були проведені консультації з викладачами факультету «Авіаційний транспорт» з метою компетентного добору тем, роздаткового матеріалу для організації студентами експериментальної групи мікрозанять та занять під час переддипломної практики.

Заняття в експериментальній групі проводились за ОПП, навчальним планом підготовки магістрів освітніх, педагогічних наук. Викладачі, з огляду на те, що освітня програма має назву «Інноваційні педагогічні технології у закладах вищої технічної освіти» з інтересом скористались нашими розробками, оскільки ОПП була зорієнтована на підготовку викладача технічного ЗВО, він, своєю чергою, має знати особливості методики викладання технічних дисциплін та зміст професійної підготовки інженерів авіаційного транспорту. Навчання здійснювалось на основі експериментальної моделі, яка складається з таких блоків: *методологічний блок*, мета якого - підготовка викладача до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів авіаційних спеціальностей; *знаннево-процесуальний блок*, де присутня спрямованість майбутніх викладачів технічних університетів на майбутню науково-педагогічну діяльність із здобуванням вищої освіти технічних спеціальностей з використанням компетентнісного підходу, інтеграція ґрунтовних знань майбутніх викладачів з педагогіки вищої школи та відповідної технічної спеціальності; використання інноваційних освітніх технологій компетентнісної, студентоутворюваної та розвивальної орієнтованості; оцінно-результативний блок націлений на формування готовності викладача технічного закладу вищої освіти до формування професійної компетентності у бакалаврів в авіаційного транспорту.

Викладачами були створені й відповідні педагогічні умови: спрямованість майбутніх викладачів на майбутню науково-педагогічну діяльність зі студентами авіаційних спеціальностей з використанням компетентнісного підходу; інтеграція ґрунтовних знань майбутніх викладачів з педагогіки вищої школи та відповідної

технічної спеціальності; використання інноваційних освітніх технологій компетентнісної, студентоцентрованої та розвивальної орієнтованості.

Навчання студентів здійснювалось на основі обґрунтованих нами для підготовки магістрантів до роботи зі студентами авіаційно-інженерних спеціальностей методологічних підходів: особистісно зорієнтований підхід, компетентнісний підхід, системний підхід, діяльнісний підхід, аксіологічний підхід.

Формування в магістрантів готовності до роботи із змістовим і технологічно-методичними аспектами формування професійної компетентності в майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту відбувалось у процесі викладання таких навчальних курсів: «Інноваційні освітні технології у закладах вищої технічної освіти» (розглядалась специфіка професійної підготовки в технічному університеті, здійснювався огляд авіаційно-інженерних спеціальностей, наголошувалось на значущості технологій ситуативного навчання (кейс-стаді), ролі імітаційних освітніх технологій); «Сучасні технології навчання студентів у віртуальному освітньому просторі» (виокремлювалась важливість дистанційної та змішаної технологій навчання майбутніх інженерів-механіків), «Світовий досвід і тенденції розвитку освіти в технічних університетах» (зверталась увага на методику викладання інженерно-технічних дисциплін).

Заняття в контрольній групі проводилися традиційно, вони мали інформаційно-комунікаційну спрямованість. Значна увага приділялась застосуванню інформаційно-комп'ютерних технологій, як цього вимагали положення ОПП. Викладачі застосовували традиційну методику викладання навчальних занять у вищій школі без урахування особливостей професійної підготовки в технічному ЗВО.

3.3. Аналіз результатів проведення формувального етапу експерименту

На заключній стадії формувального етапу експерименту було проведено діагностику рівнів готовності магістрів з освітніх, педагогічних наук до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту у студентів ЕГ та КГ. На цьому етапі виконувалися такі основні *завдання*:

- опрацьовувались і систематизовувались здобуті експериментальні дані та виконувалася їх статистико-математична обробка;

- узагальнювалися та порівнювалися результати щодо дослідження рівнів цього виду педагогічної готовності магістрантів ЕГ і КГ до та після формувального етапу експерименту;

- формулювалися висновки щодо ефективності розробленої та впровадженої моделі і впливу педагогічних умов на результат підготовки магістрів з освітніх, педагогічних наук, коригувалися методичні рекомендації.

Сформованість мотиваційного компонента готовності до формування професійної компетентності бакалаврів з авіаційного транспорту перевірялася за допомогою фронтального усного та письмового опитування на практичних заняттях, а також у процесі виконання творчих завдань (добору ситуацій професійної діяльності авіаційних інженерів-механіків), складання професіограми інженера-механіка). Також для визначення рівнів сформованості мотиваційного компонента ППГ ми використовували складену нами картку-опитувальник, в якій запропоновані бали відповідали рівням готовності:

- початкового володіння (ПВ) - 1

- середній (С)- 2

- високий (В) – 3.

Вона представлена в таблиці 3.1.

Картка опитування щодо визначення рівнів сформованості мотиваційного компонента готовності в магістрантів до формування ПК в бакалаврів з авіаційного транспорту

№ з/п	Зміст положення	Бал оцінювання (1, 2, 3)
1.	Ваше ставлення до професійно-педагогічної діяльності	
2.	Інтерес до фаху науково-педагогічного працівника	
3.	Прагнення працювати в технічному ЗВО	
4.	Бажання реалізувати функції науково-педагогічного працівника в діяльності зі студентами авіаційних спеціальностей	
5.	Прагнення організувати навчання на засадах компетентнісного підходу	
6.	Бажання викладати з використанням інноваційних освітніх технологій	
7.	Наявність потреби у самовдосконаленні, саморозвитку та професійному зростанні.	
ДЯКУЮ ЗА УЧАСТЬ В ОПИТУВАННІ!		

Пропонуємо для порівняння результати вимірювання цього компонента в студентів ЕГ та КГ до і після формувального етапу експерименту. Вони представлені в таблиці 3.3.2. У графі «№ за порядком» поставимо порядкові номери положень із «Картки опитування щодо сформованості мотиваційного компонента готовності до формування ПК бакалаврів з авіаційного транспорту». Також здійсимо декодифікацію умовних позначень, використаних в таблиці 3.3.2: **ФЕ**-формувальний етап; **ПВ** - рівень початкового володіння; **С** – середній рівень, **В** – високий рівень, **ПК**- професійна компетентність.

Таблиця 3.3.2

Рівні сформованості мотиваційного компонента готовності магістрантів до формування ПК в майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту (до та після проведення формувального етапу експерименту)

Показники мотиваційного критерію	Розподіл студентів за рівнями сформованості, %						
	Рівні сформованості						
	До ФЕ			Після ФЕ			До ФЕ
	ПВ	С	В	ПВ	С	В	ПВ
1.	25.00	75.00	-	-	50.00	50.00	30.30
2.	12.50	75.00	12.50	-	75.00	25.00	45.45
3.	50.00	50.00	-	-	62.50	37.50	54.55
4.	50.00	50.00	-	12.50	62.50	25.50	69.70
5.	37.50	62.50	-	-	75.00	25.00	15.15
6.	12.50	75.00	12.50	-	-	100.00	15.15
7.	25.00	75.00	-	-	12.50	87.50	15.15

Дані таблиці 3.3.2 свідчать про те, що за всіма показниками сформованості мотиваційного компонента готовності майбутніх магістрів з освітніх, педагогічних наук до формування ПК в майбутніх бакалаврів з авіаційного транспорту, які навчались в ЕГ, відбулись значущі зміни. Особливо вони є помітними за 2 критерієм: після формувального етапу експерименту всі магістранти мають ґрунтовний інтерес до фаху НПП (виявлено в них середній (75 %) і високий (25%) рівні. Значно підвищилась умотивованість на роботу в технічному ЗВО: не виявлено жодного магістранта з низьким рівнем; середні показники характеризують 62.50% опитаних, високі – 37.50% студентів. 88.10% респондентів мають бажання працювати зі студентами авіаційних спеціальностей. В експериментальній групі відсутні здобувачі магістерського ступеня, які не вмотивовані на оволодіння інноваційними освітніми технологіями, здійснення навчання з використанням компетентнісного підходу та заперечуть потребу професійного самовдосконалення.

До здійснення формувального етапу педагогічного експерименту за всіма показниками параметри рівнів сформованості мотиваційної готовності магістрантів ЕГ ТА КГ були майже однаковими. Після проведення цього етапу в контрольній групі не спостерігаються значущі зміни. Більшість здобувачів магістерського ступеня вищої освіти є вмотивованими на оволодіння фаху працівника ІТ сфери, чим пояснюємо й низьку вмотивованість на подальшу діяльність як викладача, НПП технічного університету. Змінились, стали дещо вищими стали показники щодо їхнього бажання самовдосконалюватись, підвищувати рівень своєї професійної компетентності й використовувати інновації.

Усе це ми пояснюємо тим, що динаміка вмотивованості на викладацький фах, роботу в технічному ЗВО, зі студентами авіаційних спеціальностей магістрантів ЕГ є результатом впливу педагогічних умов, які створювались викладачами в роботі з ними, екстраполяції на їхній освітній процес інноваційної моделі професійної підготовки.

Сформованість *когнітивного та діяльнісного* компонентів готовності магістрантів освітніх, педагогічних наук до формування ПК у бакалаврів з

авіаційного транспорту перевірялась за допомогою комплексної контрольної роботи, яка складалася із 16 завдань, де завданнями 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 перевірялася сформованість когнітивного компонента, а завданнями 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 – діяльнісного. У першій складовій ККР містились питання щодо виокремлення особливостей організації освітнього процесу в технічному університеті, визначення дефініцій ключових понять з аналізу компетентностей ОПП підготовки бакалаврів з авіаційного транспорту; завдання на порівняння інноваційної та традиційної педагогіки вищої школи, щодо технологічного напрямку професійної підготовки, методологічні підходи до формування компетентного фахівця авіаційно-технічної сфери, про систему інноваційних технологій вищої освіти. У другій складовій були наявні завдання щодо ідентифікації методологічних підходів, значущих для підготовки як викладача технічного університету, так і бакалаврів авіаційних спеціальностей; тестові завдання з виокремлення інтегральної, загальнонаукових і фахових компетентностей майбутніх фахівців цих спеціальностей; з підготовки кейсів для викладання професійно зорієнтованих дисциплін, складання конспекту інноваційного заняття для здійснення мікрвикладання.

Зазначимо дані магістрантів ЕГ за цими критеріями. В КР змін фактичних не відбулось, оскільки зміст їхньої підготовки зорієнтований на оволодіння інформаційними технологіями.

Пропонуємо показники ЕГ окремо по кожному критерію. Водночас покажемо їхній стан на констатувальному зрізі, тобто до початку експериментальної підготовки магістрантів за спеціально створеними педагогічними умовами та на основі інноваційної моделі освітнього процесу і після проведення формувального етапу експерименту.

Показники діагностики рівнів сформованості когнітивного компонента готовності магістрантів освітніх, педагогічних наук до **формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту** запропоновано в *таблиці 3.3.3.*

Таблиця 3.3.3

Рівні сформованості когнітивного компонента готовності магістрантів до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту

Рівні сформованості когнітивного компонента готовності	Розподіл студентів за рівнями та етапами педагогічного експерименту (%)	
	До формувального етапу експерименту	Після формувального етапу експерименту
Початкового володіння	37.50	-
Середній	62,50	50
Високий	-	50

Дані таблиці 3.3.3 свідчать про те, що в магістрантів ЕГ сформована система знань про професію науково-педагогічного працівника, про особливості освітнього процесу в технічному університеті, про відмінності між традиційної та інноваційною педагогікою вищої школи, про систему інноваційних освітніх технологій, адаптованих до професійної підготовки в авіаційно-технічному ЗВО, вони мають загальні уявлення про професію інженера авіаційної галузі та систему його професійних компетентностей. За рахунок інноваційно-експериментального навчання відбулись динамічні зміни в системі їхніх знань. Так, після формувального етапу експерименту не виявлено здобувачів вищої освіти із початковим рівнем професійно-педагогічних знань. Зменшилась кількість респондентів із середнім рівнем: із 62.50% до 50%. Натомість виявлено, що цими знаннями на високому рівні володіють 50% респондентів (до ФЕ їх не було виявлено).

У магістрантів КГ показники нижчі. Виявлено в них ґрунтовні знання щодо особливостей освітньої діяльності у ЗВО, про технологічний підхід у навчанні, про використання дистанційної форми, відсутні спеціальні знання про фах інженера-механіка, що пояснюємо відсутністю їхньої цілеспрямованої підготовки.

Показники діагностики рівнів сформованості діяльнісного компонента готовності магістрантів до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту запропоновано в *таблиці 3.3.4*.

Таблиця 3.3.4

Рівні сформованості діяльнісного компонента готовності магістрантів до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту

Рівні сформованості діяльнісного компонента готовності	Розподіл студентів за рівнями та етапами педагогічного експерименту (%)	
	До формувального етапу експерименту	Після формувального етапу експерименту
Початкового володіння	25.00	-
Середній	75,00	62. 50
Високий	-	37.50

Дані таблиці 3.3.4 засвідчили середню (62.50%) й високу (37.50%) діяльнісну готовність магістрантів з освітніх, педагогічних наук до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту. Вони вміють диференціювати інноваційні та традиційні освітні технології, здатні користуватись особистісно

зорієнтованими освітніми технологіями, уміють складати, добирати й використовувати в змодельованих освітніх ситуаціях технологію ситуативного навчання (кейс-стаді, виявили готовність до проведення мікрвикладання. Володіють змістом ОПП та компетентностями бакалаврів з авіаційного транспорту. Ця готовність була доведена під час переддипломної практики, студенти проводили заняття з педагогіки та психології вищої школи магістрам із практичної психології.

Магістранти КГ виявили обізнаність і вміння професійно використовувати сучасні інформаційні технології, здатність працювати на платформах ZOOM, Moodle, Google meet та ін. Однак у них відсутня система знань, умінь з інноваційної освітньої діяльності, викладацької роботи в технічному ЗВО та із студентами авіаційних спеціальностей. За статистикою на початок 2020 року понад 4,5 мільярда людей користуються Інтернетом, а аудиторія соціальних мереж перевищила позначку в 3,8 мільярди. Майже 60% світового населення вже онлайн, і є всі підстави вважати, що вже до середини року половина всіх людей на планеті будуть користуватися соцмережами (Digital 2020: Global Digital Overview 2020) [39, с. 7].

Тому маємо підстави стверджувати, що розроблена нами модель і педагогічні умови, які були зреалізовані в процесі професійно-педагогічної підготовки студентів ЕГ, забезпечили вищу ефективність, ніж у студентів КГ, оскільки сприяли підвищенню рівня готовності магістрантів до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційноготранспорту.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі було представлено результати дослідження, отримані на констатувальному, формувальному та на узагальнювально-завершальному етапах. Було виявлено мету кожного з них та завдання для реалізації.

1. Результати дослідження стану підготовки майбутніх викладачів технічного ЗВО до формування професійної компетентності бакалаврів з «Авіаційного

транспорту» дозволяють ознайомитись із змістом ОПП «Авіаційний транспорт», ОПП з підготовки магістрів освітніх, педагогічних наук та дійти висновку про доцільність організації спеціальної підготовки майбутніх викладачів ЗВТО до роботи зі студентами авіаційно-інженерних спеціальностей, оскільки їхня професійна компетентність є складним системним новоутворенням, до якого увійшли фахові знання, професійні навички й професійно важливі якості інженера, про які має знати кожен викладач, що планує працювати з ними.

2. Дослідження підготовки майбутніх викладачів технічного ЗВО до формування професійної компетентності бакалаврів з «Авіаційного транспорту» передбачало перевірку ефективності розробленої моделі професійно-педагогічної підготовки та впливу на її ефективність спеціально обґрунтованих педагогічних умов. З цією метою було проведено формувальний етап педагогічного експерименту. Він проходив підготовчу, основну, заключну стадії. Метою формувального етапу педагогічного експерименту було здійснення експериментальної підготовки магістрантів освітніх, педагогічних наук до формування професійної компетентності в майбутніх бакалаврів авіаційної спеціальності та перевірка ефективності розробленої моделі. Реалізація цієї мети передбачала виконання таких завдань: визначення експериментальної бази та учасників формувального етапу експерименту; проведення констатувальних зрізів для вимірювання рівнів сформованості готовності магістрантів контрольної та експериментальної груп до здійснення підготовки з формування професійної компетентності в бакалаврів з «Авіаційного транспорту» до початку експерименту; вимірювання рівнів їхньої готовності на заключній стадії формувального етапу експерименту.

2. На формувальному етапі експерименту перевірялась сформованість компонентів професійно-педагогічної готовності магістрантів за допомогою мотиваційного, когнітивного, діяльнісного критеріїв, які були конкретизовані за допомогою певних показників.

3. Результати контрольних зрізів до проведення експерименту дозволяють зробити висновок про те, що знання студентів КГ та ЕГ про педагогічну діяльність в технічному ЗВО знаходяться приблизно на однаковому рівні.

Проаналізувавши рівні сформованості різних компонентів готовності до професійно-педагогічної діяльності в студентів ЕГ та КГ після проведення формувального етапу експерименту, ми можемо зробити висновок, що всі показники професійно-педагогічної готовності магістрантів в ЕГ є набагато вищими, ніж у КГ. Такі показники отримані за рахунок упровадження моделі, яка складалася з цільового, змістово-процесуального та результативного блоків і створення педагогічних умов, які сприяли формуванню зорієнтованості на діяльність в технічному ЗВО, готовності до формування в бакалаврів авіаційних спеціальностей професійної компетентності.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було визначено рівень підготовки майбутніх викладачів технічного університету до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту, теоретично обґрунтовано модель її вдосконалення та експериментально перевірено її ефективність. Запропоновано теоретичне, методологічне й методичне обґрунтування структурно-функціональної моделі і педагогічних умов підготовки майбутніх викладачів технічного університету до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту та представлено результати експериментальної перевірки її ефективності. Отримані в процесі здійснення експерименту результати засвідчують досягнення мети, виконання поставлених завдань і слугують підґрунтям для узагальнення положень у вигляді **висновків**.

1. У процесі вивчення педагогічної, методичної, психологічної літератури, державних документів про вищу освіту, ОПП було встановлено, що вдосконалення професійно-педагогічного потенціалу майбутніх викладачів закладів вищої технічної освіти наразі є одним із досить перспективних напрямів.

2. Установлено, що професійна компетентність майбутнього фахівця є певною мірою досліджена на різних рівнях. Виявлено аспекти підготовки майбутнього викладача університету до формування професійної компетентності в студентів (у напрямі формування і розвитку професійної індивідуальності через утворення комплексу спеціальних знань, умінь і навичок), у напрямі формування і розвитку особистості загалом, тобто долучення до соціокультурного досвіду професії і суспільства; вироблення комплексу якостей, що сприяють розвитку професійної самосвідомості, соціальної і творчої активності.

3. Уточнено дефініції ключових з теми дослідження понять: *компетентність* (за М.А. Чошановим) – мобільність, знання плюс гнучкість методу, плюс критичність мислення; (за Є. І. Огарьовим), – категорія оцінна, вона характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності, де розвиток здатностей людини дає їй можливість виконувати кваліфіковану роботу, приймати рішення у проблемних

ситуаціях, планувати і вдосконалювати дії, які призводять до успішного досягнення поставлених цілей. **Професійна компетентність** (за Н.В. Кузьміною) - поінформованість й авторитетність як властивість особистості, що дозволяє продуктивно вирішувати навчально-виховні завдання, розраховані у свою чергу на формування особистості іншої людини.

4. Обґрунтовано, які методологічні підходи доречно використовувати для підготовки викладача технічного університету. Так, особистісно зорієнтований підхід полягає в орієнтації викладача в процесі професійно-педагогічної підготовки на особистість як на мету, суб'єкт, результат і головний критерій ефективності і продуктивності професійно-педагогічної підготовки. Використання комунікативного підходу має на меті оволодіння майбутніми викладачами вміннями професійно-педагогічного спілкування, що складаються із взаємопов'язаних комунікативних, перцептивних та інтерактивних умінь. Важливим критерієм ефективності фахової підготовки студентів є сформованість практичних умінь, саме цим визначається значущість використання діяльнісного підходу у підготовці магістрантів з освітніх, педагогічних наук. Контекстний підхід полягає в здійсненні навчального процесу в контексті майбутньої професійної діяльності за допомогою включення у форми і методи навчальної діяльності студентів реальних зв'язків і стосунків, вирішення конкретних професійних завдань. Виявлено принципи педагогічного процесу у ЗВТО, тим самим сформовано систему основних вимог до навчання і виховання, дотримання яких сприяє ефективному вирішенню проблеми всебічного розвитку особистості майбутнього фахівця.

5. Уточнено дефініцію поняття «педагогічні умови» - *необхідні та достатні обставини, від яких залежить ефективність навчального процесу, вони є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення мети професійної підготовки майбутніх фахівців; впливають на ефективність оволодіння студентами знаннями, розвиток їхньої пізнавальної самостійності та навчально-пізнавальних умінь.* Визначено й обґрунтовано педагогічні умови успішної підготовки викладача технічного ЗВО до формування професійної

компетентності майбутнього бакалавра з авіаційного транспорту: спрямованість майбутніх викладачів технічних університетів на майбутню науково-педагогічну діяльність із здобуванням вищої освіти технічних спеціальностей з використанням компетентнісного підходу (вмотивованість); інтеграція ґрунтовних знань майбутніх викладачів з педагогіки вищої школи та відповідної технічної спеціальності (володіння змістом); використання інноваційних освітніх технологій компетентнісної, студентоутворюваної та розвивальної орієнтованості.

6. Теоретично обґрунтовано й розроблено модель інноваційної підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту, яка складається з *методологічно-цільового, знаннєво-процесуального та оцінно-результативного* блоків. Методологічно-цільовий блок включає державне замовлення, мету, методологічні підходи на принципи підготовки. Знаннєво-процесуальний (змістовий) блок містить педагогічні умови, зміст підготовки та, власне, інноваційні технології. Оцінно-результативний включає критерії якості підготовки, рівні сформованості та результати.

7. Відповідно до змісту професійно-педагогічної підготовки створено структуру сприятливого освітнього середовища, в якому у майбутніх викладачів ЗВТО формувалася б мотивація до майбутньої професійно-педагогічної діяльності та зацікавленість нею. Цей процес буде продуктивним, якщо використовувати різні форми та методи активізації навчальної діяльності (метод роботи в малих групах, мозковий штурм, рольові й ділові ігри, дискусії, аналіз психолого-педагогічних ситуацій), завдяки яким у студентів вироблялися психолого-педагогічні навички і вміння, формувалася здатність нестандартно мислити та творчо підходити до вирішення професійно-педагогічних ситуацій. Такі види роботи, у форматі застосування інноваційних технологій сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу та удосконаленню професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів ЗВТО.

8. Розроблена модель інноваційної підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з

авіаційного транспорту має слугувати концептуально-методологічним підґрунтям підготовки майбутніх фахівців до педагогічної діяльності у ЗВО. З метою перевірки її ефективності було проведено формувальний етап педагогічного експерименту. Він проходив підготовчу, основну, заключну стадії.

Проаналізувавши рівні сформованості різних компонентів готовності до професійно-педагогічної діяльності в студентів ЕГ та КГ після проведення формувального етапу експерименту, ми можемо зробити висновок, що всі показники професійно-педагогічної готовності в ЕГ є набагато вищими, ніж у КГ. Такі показники отримані за рахунок упровадження моделі, яка складалася з цільового, змістово-процесуального та результативного блоків та створення педагогічних умов, які сприяли формуванню готовності магістрантів до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в оптимізації практичної діяльності студентів у напрямі формування в них інтерперсональної, інтеркультурної та технологічної субкомпетентностей професійної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вдовиченко Р. П. Між професійною підготовкою та компетентністю / Р. П. Вдовиченко // Управління освітою (Шкільний світ). – 2003. – № 15-16. – С. 2-3.
2. Коберник О. Розробка творчих проєктів на уроках технічної праці / О. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – № 1. – С. 41-45
3. Закон України "Про вищу освіту"(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004). Верховна Рада України. 2014
4. Барановська Л. В. Педагогіка та психологія вищої школи: навчальний посібник. / Л. В. Барановська. – К. : НАУ, 2013. – С. 254.
5. Драч І.І. Компетентнісний підхід як ключовий методологічний інструмент підготовки майбутніх викладачів вищої школи / І.І. Драч // Теорія та методика управління освітою: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс]; гол. ред.: В.В. Олійник; ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. — 2011. — № 7. — Режим доступу <http://tme.umo.edu.ua/>
6. Нечаев Н.Н. Профессионализм как основа профессиональной мобильности. – М.: Иссл. Центр Минобрнауки РФ, 2005. — 92 с.
7. Нечаев Н.Н. Профессиональное сознание как центральная проблема психологии // Новые методы и средства обучения. — 1988. — № 1(5). — С. 3-37.
8. Есарева, З.Ф. Особенности деятельности преподавателя высшей школы [Текст] / З.Ф. Есарева. - Л. : ЛГУ, 1974. - 110 с.
9. Кузьмина Н.В. Созидательный вектор фундаментального образования // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.- практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 20-78.
10. Чошанов М.А. Клиническая модель подготовки учителя: ситуация, при которой выигрывают все [Текст] : [Модель подгот. учителей нач. кл. в Техас. ун-те в Эль-Пасо, США] / С. Блейк, Т. Брэди, К. Дэлла-Пиана и др. // Директор шк. - 2001. - N 5. - С. 73-81.

11. Есарева, З.Ф. Особенности деятельности преподавателя высшей школы [Текст] / З.Ф. Есарева. - Л. : ЛГУ, 1974. - 110 с.
12. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Равен Дж. – М., Когито-Центр, 2002.
13. Сластенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Сластенин В. А., Исаев И.Ф., Шиянов Е. Н.; Под ред. Сластенина В.А. – М.: Издательский центр "Академия", 2002. – 576 с.
14. Митина Л. М. Профессиональная деятельность и здоровье педагога: учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Митина Л.М. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 368с.
15. Огарёв Е.М. Компетентность образования: социальный аспект / Огарёв Е.М. . – СПб.: РАОИО, 1995.
16. Педагогика: [научно-теоретический журнал Российской академии образования]. – 2012. – №2.
17. Трифонов Є. В. Пневмапсихосоматология человека [Электронный ресурс]: русско-англо-русская энциклопедия / Трифонов Є.В. русско-англо-русская энциклопедия // . – 2012.
18. Кузьмина Н. В. Профессионализм преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.
19. Полуда В.В. Проблема професійної компетентності фахівця у психолого-педагогічних дослідженнях зарубіжних учених. Педагогіка і психологія професійної освіти / В.В. Полуда. - 2015 № 1-2. с. 155-164.
20. Освітньо-професійна програма «Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів» (Ф. 03-02 - 107) / СМЯ НАУ ОПП 07.02.03 - 1 - 2018. с. 21.
21. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень / [уклад. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк]. К.: Довіра, 2006. 789 с.
22. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські береги, 2011.552с.

23. Всемирная энциклопедия: Философия / [глав.науч.ред. А.А. Грицанов]. М.: АСТ; Мн.: Харвест, Современ. литератор, 2002. 1312 с.
24. Слостенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность. – М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1997. 308 с.
25. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе. М.: Просвещение, 1985. 208 с.
26. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике. М.: Высшая школа, 2004. 352 с.
27. Погоріла С.Г. Професійно-педагогічна підготовка магістрів з економіки і підприємництва у вищому навчальному закладі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти. Київ, 2014. 257 с.
28. Ігумнов О.О. Розвиток дидактичної культури викладача технічного коледжу: дис. ... канд. пед. наук, 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Харків, 2003. 277с.
29. Семенова А.В. Словник-довідник з професійної педагогіки. Одеса: Пальміра, 2006. 272 с.
30. Стасюк В.Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі «школа – вищий заклад освіти»: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Одеса, 2003. 20 с.
31. Білоус Н.П. Формування професійно-комунікативної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти. Кропивницький, 2018. 280 с.
32. Галиця І.О. Інноваційні механізми активізації педагогічного і наукового процесів / І.О. Галиця // Вища школа. – 2011. – № 7/8. – С. 31–37.
33. Кошечко Н.В. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник / Н.В. Кошечко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – 115 с.
34. Антипова В.М. Компетентностный подход к организации дополнительного педагогического образования в университете. *Педагогика*. 2006. № 8. С. 57-62.

35. Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні засади : монографія / за ред. проф. А. А. Сбруєвої. – Суми : Видавництво «МакДен», 2011. – 432 с.
36. Бистрова Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України / Ю.В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство. – 2015. - №1 (4). – С. 27-33.
37. Парламентські on-line слухання «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portals.rada.gov.ua>
38. Гура О. І. Педагогіка вищої школи : вступ до спеціальності / О. І. Гура. – К., 2005. – С. 5.
39. Алпатова О.В., Кокарева А.М., Хоменко-Семенова Л.О. Віртуальний освітній простір як основа становлення нової культурної віртуальної комунікації. Соціальні комунікації в інноваційному освітньому просторі: теоретичні та прикладні аспекти. / Під заг. ред. С.М. Ягодзінського, А.М. Кокаревої – К.: Талком, 2020. – С. 6–24.) Колективна монографія, Гриф НАУ
40. Барановська Л.В. Освітнє середовище авіаційного університету як детермінанта підвищення якості професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців // Соціальні комунікації в інноваційному освітньому просторі: теоретичні та прикладні аспекти /Під заг. ред. С.М. Ягодзінського, А.М. Кокаревої. – К.: Талком, 2020. – С. 98–107. Колективна монографія, Гриф НАУ
41. Дробот О.В. Мотивація студентів до дистанційного навчання в умовах пандемії. Психологія та соціальна робота. Одеса. «Астропринт». 2020. Вип. 1 (51). С. 67–84 Index Copernicus
42. Дудка Т., Чумак М. Педагогічний потенціал міжнародних порівняльних досліджень // Наука і освіта. – Одеса : Видавництво Південноукраїнського національного університету імені К.Д. Ушинського, 2020. – №2. – С. 84–90. Фахове видання
43. Лузік Е.В., Демченко Н.І, Проскурка Н.М. Світові моделі університетської освіти в системі дистанційного навчання // Вісник національного авіаційного

- університету. Серія: Педагогіка. Психологія. Вип. 17 (2). – К.: НАУ, 2020. – С. 41–47. Фахове видання, Index Copernicus
44. Лузік Е.В., Ладогубець Н.В., Селезень Г.В. Синергія ролей суб'єктів освітнього процесу закладів вищої освіти в системі дистанційної освіти // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія : збірник наукових праць. – К. : Видавництво Національного авіаційного університету «НАУ-друк», 2021. – Вип. 18 (1). – С. 89–100. Фахове видання, Index Copernicus
45. Михеєва Т. О. Формування готовності до професійної діяльності іноземних студентів- майбутніх інженерів авіаційної галузі // Вісник національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія. Вип. 17 (2). – К.: НАУ, 2020. – С. 48–53. Фахове видання, Index Copernicus
46. Алпатова О.В. Привабливість навчання у технічному університеті як один із показників позитивного психологічного клімату студентської групи // Актуальні проблеми вищої професійної освіти: збірник наукових праць: ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 23 квітня 2021 року) / за загальною редакцією Л.В. Барановської. – К.: НАУ, 2021. – С. 6.
47. Демченко Н.І. Психологічні особливості професійної компетентності майбутніх авіафахівців в технічному ЗВО. Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень: тези ІV міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ 21 листопада 2020 року, відп. ред. О.В. Дробот; Національний авіаційний університет, Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій — К.: Талком, 2020. – С. 107–110. Режим доступу: <http://kpppo.nau.edu.ua/files/Zbirnik2020.pdf>
48. Кокарева А.М. Особистісно-професійний розвиток майбутнього фахівця в умовах ЗНО // Актуальні проблеми вищої професійної освіти: збірник наукових праць: ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 23 квітня 2021 року) / за загальною редакцією Л.В. Барановської. – К.: НАУ, 2021. – С. 38. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://kpppo.nau.edu.ua/files/Konfer2021.pdf>
49. Дробот Ольга & Лозова Ольга. Методологічні аспекти дослідження пандемічного образу світу. Психолінгвістика в сучасному світі –2020. Матеріали XV

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 22–23 жовтня 2020 р.). С. 171–176. <https://psycholing-conference.com>

50. Дробот О. В. Психологічні умови формування індивідуально-психологічних якостей особистості оператора контактного центру // Актуальні проблеми вищої професійної освіти: збірник наукових праць: ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 23 квітня 2021 року) / за загальною редакцією Л.В. Барановської. – К.: НАУ, 2021. – С. 51–52.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця: Модель інноваційної підготовки майбутнього викладача технічного університету до формування професійної компетентності у бакалаврів з авіаційного транспорту.

М Е Т О Д О Л О Г І Ч Н О- Ц І Л Ь О В И Й Б Л О К	Державне замовлення	Мета	Методологічні підходи	Принципи підготовки
	оволодіння студентами знаннями, вміннями та навичками з експлуатації та ремонту повітряних суден і авіадвигунів.	підготовка викладача до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів авіаційних спеціальностей.	особистісно орієнтований підхід; компетентнісний підхід; системний підхід; діяльнісний підхід; аксіологічний підхід.	принцип суспільно-ціннісної цільової спрямованості педагогічного процесу; принцип комплексності різних видів діяльності; принцип колективного характеру виховання та навчання; принцип поєднання педагогічного керівництва з організацією спільної діяльності; принцип естетизації

				студентського життя; принцип врахування індивідуальних особливостей студента; принцип свідомості; принцип активності; принцип самодіяльності; принцип креативності студентів у педагогічному процесі; принцип наочності; принцип науковості; принцип доступності; принцип цілеспрямованості.
З Н А Н Н Є В О- П Р О Ц Е С У А Л Ь Н И Й Б Л О К	Зміст підготовки	Інноваційні технології	Педагогічні умови	
	зміст дисциплін зі спеціальності освіта/педагогіка; зміст	імітаційне навчання; проблемне	спрямованість майбутніх викладачів технічних	

	<p>психологічної підготовки; зміст дисциплін з методики викладання; зміст дисциплін з авіаційного транспорту (будова і ремонт повітряних суден та авіадвигунів, людський фактор, технічна експлуатація повітряного судна тощо).</p>	<p>навчання; змішане навчання; дистанційне навчання; ситуативне навчання тощо.</p>	<p>університетів на майбутню науково-педагогічну діяльність із здобуванням вищої освіти технічних спеціальностей з використанням компетентнісного підходу (вмотивованість); інтеграція ґрунтовних знань майбутніх викладачів з педагогіки вищої школи та відповідної технічної спеціальності (володіння змістом); використання інноваційних освітніх технологій компетентнісної, студентоутворюючої та розвивальної орієнтованості.</p>	
О Ц І Н О Ч Н О- Р Е З У Л Ь Т А Т И В Н И Й Б	Результати	Рівні	Критерії якості підготовки	

Л О К				
	готовність викладача технічного закладу вищої освіти до формування професійної компетентності у бакалаврів в авіаційного транспорту.	високий; достатній; середній.	знаннєвий; діяльнісний; особистісний.	

ОПИТУВАЛЬНИК ДЛЯ СТУДЕНТІВ

1. Зазначте назву спеціальності, за якою Ви навчаєтесь?
2. Що Ви знаєте про особливості Вашого фаху, де, на яких посадах Ви зможете працювати після закінчення університету?
3. Які з навчальних дисциплін, на Вашу думку, є найбільш важливими для оволодіння Вами фахом?
4. Що Ви розумієте під професійною компетентністю?
5. Що, на Ваш погляд, є компонентами професійної компетентності бакалавра з авіаційного транспорту?
6. Назвіть найважливіші знання, необхідні для формування Вашої професійної компетентності?
7. Без яких професійних умінь неможлива Ваша майбутня професійна діяльність?
8. Які засоби використовують викладачі, формуючи у Вас професійну компетентність інженера з авіаційного транспорту?
9. Які методи, використовувані викладачами, на Ваш погляд, є найбільш ефективними для формування Вас як фахівців?
10. Що у методиці викладання фахових дисциплін ви хотіли б змінити?
11. Які поради щодо поліпшення освітньої діяльності Ви могли б дати викладачам, якби мали таку можливість?
12. Чи змінилась, на Вашу думку, якість освітньої діяльності у зв'язку з пандемією коронавірусної інфекції?
13. Які існують проблеми з використанням дистанційної форми навчання?
14. Що б Вам хотілось удосконалити в організації навчання, змісті Вашої професійної підготовки, методах навчання, ставленні викладачів до Вас і Вашого фаху?

ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ В ОПИТУВАННІ!

ОПИТУВАЛЬНИК ДЛЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

1. Зазначте спеціальність, за якою Ви закінчили заклад вищої освіти.
2. Чи є відповідною Вашій спеціальності спрямованість дисциплін, які Ви викладаєте?
3. Чи маєте Ви додатково педагогічну спеціальність?
4. Чи були у Вас у процесі підготовки до навчальних занять чи під час їх проведення проблеми методичного, психолого-педагогічного характеру?
5. Назвіть приклади цих труднощів і вкажіть, за можливості, причини їх виникнення?
6. Яким методам навчання студентів, освітнім технологіям Ви надаєте перевагу?
7. Чи зумовлений вибір цього методичного забезпечення особливостями майбутнього фаху студентів, специфікою змісту дисциплін, які Ви викладаєте?
8. Який зміст Ви вкладаєте у поняття «інноваційна освітня технологія»?
9. Якими б інноваційними освітніми технологіями Ви б хотіли оволодіти?
10. Через які інституції, засоби можливим, на Ваш погляд, є оволодіння ними?
11. Як змінилась методика викладання Вами навчальних дисциплін в умовах використання змішаної та дистанційної форм організації освітньої діяльності у закладах вищої технічної освіти?
12. Як ви ставитесь до факту, що випускник інженерно-авіаційної спеціальності продовжує навчання в магістратурі з освітньо-педагогічної спеціальності?
13. Як ви поставитесь до нього, коли він виявить бажання стати викладачем інженерних дисциплін?
14. Чи потрібне, на Вашу думку, викладачам інженерних навчальних курсів періодичне підвищення кваліфікації в психолого-педагогічному чи методичному напрямах?

ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ В ОПИТУВАННІ!

Таблиця 3.3.1

Картка опитування щодо визначення рівнів сформованості мотиваційного компонента готовності в магістрантів до формування ПК в бакалаврів з авіаційного транспорту

№ з/п	Зміст положення	Бал оцінювання (1, 2, 3)
1.	Ваше ставлення до професійно-педагогічної діяльності	
2.	Інтерес до фаху науково-педагогічного працівника	
3.	Прагнення працювати в технічному ЗВО	
4.	Бажання реалізувати функції науково-педагогічного працівника в діяльності зі студентами авіаційних спеціальностей	
5.	Прагнення організувати навчання на засадах компетентнісного підходу	
6.	Бажання викладати з використанням інноваційних освітніх технологій	
7.	Наявність потреби у самовдосконаленні, саморозвитку та професійному зростанні.	
ДЯКУЮ ЗА УЧАСТЬ В ОПИТУВАННІ!		

Таблиця 3.3.3

Рівні сформованості когнітивного компонента готовності магістрантів до формування професійної компетентності в бакалаврів з авіаційного транспорту

Рівні сформованості когнітивного компонента готовності	Розподіл студентів за рівнями та етапами педагогічного експерименту (%)	
	До формувального етапу експерименту	Після формувального етапу експерименту
Початкового володіння	37,50	-
Середній	62,50	50
Високий	-	50

Рівні сформованості діяльнісного компонента готовності	Розподіл студентів за рівнями та етапами педагогічного експерименту (%)	
	До формувального етапу експерименту	Після формувального етапу експерименту
Початкового володіння	25.00	-
Середній	75,00	62. 50
Високий	-	37.50